

Vlaanderen
is natuur

Jaarrapport

Natuur en Bos van de Vlaamse overheid

2018

AGENTSCHAP
NATUUR & BOS

Inleiding

Dit jaarrapport schetst een beeld van de uitvoering van het Ondernemingsplan 2018 van Natuur en Bos van de Vlaamse overheid.

De beleidsmatige werking van Natuur en Bos is opgebouwd rond drie strategische doelstellingen, die - kernachtig verwoord - betrekking hebben op de biodiversiteit op zich, de beleving van natuur en de valorisatie ervan. Deze doelstellingen zijn gebaseerd op het 3P-model - people, planet, profit - en moeten op harmonieuze wijze gecombineerd worden.

Daarnaast zijn er de beheerdoelstellingen, die aangeven op welke manier Natuur en Bos zich verder organiseert als een performant, klantgericht en transparant agentschap, in functie van de noden van de maatschappij.

Zowel de strategische beleidsdoelstellingen, de beheerdoelstellingen als de door de Vlaamse Regering opgelegde afspraken komen aan bod in dit jaarrapport. Kencijfers zijn opgenomen als bijlage. Voor een goed begrip is het aan te raden het Jaarrapport 2018 samen te lezen met het Ondernemingsplan 2018.

Inhoud

1. Rapportering over de uitvoering van de strategische en operationele doelstellingen	4
SD 1: Natuur en Bos draagt bij tot de verhoging van de biodiversiteit in Vlaanderen	4
SD 2: Natuur en Bos verhoogt de beleving van natuur	17
SD 3: Natuur en Bos valoriseert de waarde van natuur en maakt ze zichtbaar voor de maatschappij	27
2. Rapportering over de uitvoering van de beheerdoelstellingen	33
2.1 Innovatie	33
2.2 Kennisdeling en vorming	33
2.3 Personeel en organisatie	35
2.4 Communicatie	40
2.5 Regelgeving	44
2.6 Maatschappelijk verantwoord ondernemen	45
3. Doelstellingen opgelegd door regeringsafspraken	47
3.1 Aanbevelingen Audit Vlaanderen	47
3.2 Aanbevelingen Rekenhof	48
3.3 Personeelsbesparingen en Kerntakenplan	48
3.4 Klimaatdoelstellingen	48
4. Bijlagen	49
4.1 Kencijfers en indicatoren	50
4.2 Rapportering kerntakenplan Natuur en Bos	55
4.3 Besteding budgetten	58
Lijst van de afkortingen	59

Boswachters met gele hesjes?

De taak van Natuur en Bos wordt steeds actueler in een samenleving die hunkert naar groen, gezondheid en solidariteit - denk maar aan de gele hesjes, de klimaatproblematiek, de torenhoge depressie- en burn-outcijfers... Wat kan Natuur en Bos daar in hemelsnaam aan veranderen, hoor ik u al denken. Meer en beter groen realiseren, dat is onze corebusiness. Dit jaar klokten we af op 88.888 hectare natuur in beheer. Via machtigingen, adviezen, vergunningen, subsidies en beheerplannen leverde Natuur en Bos in 2018 een grote bijdrage aan het behoud en de uitbreiding van de biodiversiteit in Vlaanderen. Ook de uitvoering van het Natura 2000-programma draait op volle toeren.

Dat is niet alleen uitstekend voor het klimaat, maar ook voor de gezondheid. Natuur helpt je om tot rust te komen, je hoofd leeg te maken en energie te tanken. In de natuur zakt je bloeddruk en dalen de cortisolwaarden. In een maatschappij die verdrinkt in stress, burn-outs en andere gezondheidsklachten is het dan ook onze 'verdomde plicht' om natuurgebieden massaal open te stellen. In 2018 hebben we daarom nog meer wandelpaden, natuurlopen, rolstoelpaden, fietsroutes, kijkhutten, bivakzones en speelzones op onze teller gezet. Een geneesmiddelenproducent zou er jaloers op zijn! Wist je dat we de kaap van 1.000 speelzones hebben gerond? Ook de omgekeerde toegankelijkheid zorgde voor meer wandelplezier, nu ook buiten de paden.

We gingen zelfs nog een stapje verder en stippelden natuurkuren op maat uit. Met ons loopbaancentrum Coachen in de natuur, de Green Deal Bedrijven en biodiversiteit, het project Bewegen op Verwijzing en het evenement Licht op Groen zijn de eerste zaadjes van ons actieplan 'Natuur voor gezondheidswinst' gezaaid. We hopen op een prachtige bloei in 2019.

Uiteraard kan natuur ook voor spanningen zorgen, zoals met de wolf in Limburg, of de lynx in Voeren. Om nog maar te zwijgen over everzwijnen. Goed nieuws, namelijk natuurherstel, kan elk moment omslaan in slecht nieuws. Als mensen bang worden van wat ze niet kennen bijvoorbeeld. Of achterdochtig wanneer blijkt dat er ook opofferingen nodig zijn voor dat nieuwe verhaal. Zo sneuvelt er al wel eens een schaap, of wordt er een tuin omgewoeld. Natuur en Bos werkte er in 2018 hard aan om mensen hierin te begeleiden, gerust te stellen en te ondersteunen.

Maar de gele hesjes ijveren toch niet voor meer biodiversiteit en gezondheid? Wél voor meer solidariteit. Ook daar weten we alles van. Onze boswachters ervaren dagelijks hoe natuur de maatschappij een warmere aanblik kan geven. Natuur werkt verbindend en blijft een belangrijke ontmoetingsplek, voor jong en oud. Duik dus zeker ook eens het groen in, met of zonder geel hesje!

Marleen Evenepoel
Administrateur-generaal

1

Rapportering over de uitvoering van de **strategische en operationele doelstellingen**

SD 1. Natuur en Bos draagt bij tot de verhoging van de biodiversiteit in Vlaanderen

OD 1.1. Natuur en Bos ontwikkelt en implementeert een biodiversiteitsvisie als invulling van de EU-strategie

De uitvoering van het Natura 2000-programma loopt volop.

Via machtigingen, het verlenen van adviezen en vergunningen, het goedkeuren van beheerplannen, het opstellen en uitvoeren van beheerplannen voor eigen gebieden en het verlenen van subsidies heeft Natuur en Bos in 2018 een grote bijdrage geleverd aan het behoud en de uitbreiding van de biodiversiteit in Vlaanderen.

De subsidiëring van aankopen en de erkenning van reservaten verlopen sinds 2018 volgens de nieuwe regeling geïntegreerd natuurbeheer (BVR 14/07/2017). In uitvoering van die nieuwe regelgeving werden 26 dossiers voor aankoop van terreinen goedgekeurd.

Verder werd gestart met de planmatige erkenning van ca. 3.000 ha reservaatgebieden, dossiers die nog volgens de oude procedure werden ingediend en in de periode 2018-2019 moeten worden afgewerkt. In totaal werd zo'n 1.000 ha voor erkenning voorgelegd aan de minister. Het merendeel werd op het einde van het jaar voorgelegd, zodat de feitelijke goedkeuring door de minister verspreid zal zijn over 2018 en 2019. Tegelijkertijd werden de nodige stappen gezet om voor de dossiers die in 2019 aan de minister zullen worden voorgelegd, de vereiste adviezen in te winnen. Op die manier werd de ambitie concreet om in 2019 alle erkenningen volgens de oude procedure te kunnen afronden.

Voor de goedgekeurde beheerplannen van natuurreservaten, bosreservaten en bossen geldt dat ze binnen een periode van zes jaar (of vier jaar als ze bijdragen aan IHD) na de inwerkingtreding

van de actuele uitvoeringsbesluiten over de natuurbeheerplannen geëvalueerd en, waar nodig, aangepast moeten worden. Om die opdracht tot een goed einde te brengen werd in de eerste helft van 2018 een overheidsopdracht uitgeschreven en gegund. In de tweede helft van 2018 werd de evaluatie aangevat. De eerste concrete resultaten worden in 2019 verwacht.

In 2018 werden ook de eerste verkenningnota's en beheerplannen nieuwe stijl goedgekeurd. Dat vergde intens overleg en afstemming tussen de betrokken collega's.

Eind 2018 zijn er 113 verkenningnota's en 34 natuurbeheerplannen nieuwe stijl goedgekeurd. Het gaat om 13 natuurbeheerplannen van type 1 (in totaal 116 ha) en 21 natuurbeheerplannen van type 2, 3 en/of 4 (in totaal 2.360 ha). Van de beheerplannen type 2, 3 of 4 is 591 ha in beheer bij Natuur en Bos. De overige 1.769 ha is eigendom van openbare besturen of privépersonen.

Bij de ruimtelijke planningsprocessen van derden focuste Natuur en Bos zijn advisering op het aanvaardbaar houden van de impact op natuur en de mogelijkheden voor realisatie van de doelstellingen van het natuurbeleid. Daarbij ging bijzondere aandacht naar de vrijwaring van natuurkerngebieden, de verweving van natuur met andere functies en de groen-blaauwe dooradering van het landschap.

Natuur en Bos nam ook deel aan het AGNAS-proces voor de afbakening en realisatie van de natuurlijke en agrarische structuur in het buitengebied.

EU en internationale context

Natuur en Bos nam ook in 2018 doelgericht deel aan het internationale beleid, nam standpunten in en participeerde aan de onderhandelingen voor dossiers die relevant zijn voor het Vlaamse natuurbeleid.

De belangrijkste processen en evenementen waaraan Natuur en Bos actief deelnam:

- Onderhandelingen over het nieuwe LIFE-programma en het toekomstige EU financieel kader post 2020, in bijzonder voor Landbouw en Plattelandsontwikkeling
- Opvolging van het voorbereidende proces voor de EU-Biodiversiteitsstrategie post 2020, opmaak van richtlijnen voor de ontwikkeling van Groene Infrastructuur, actualisering van richtlijnen art 6 Habitatrichtlijn, voorbereiding van de UNECE bossenstrategie
- Bijdrage in standpunten voor de 7de Meeting van Partijen van Agreement on the Conservation of African-Eurasian Migratory Waterbirds (AEWA),
- deelname aan het Europees ganzenplatform
- 14de Conferentie der Partijen van de Conventie voor Biodiversiteit: voorbereiding van EU-standpunten en deelname aan de COP (aandachtspunten: mainstreaming biodiversiteit, voorbereidend proces voor de biodiversiteitsstrategie post 2020, criteria voor natuurmaatregelen buiten beschermde gebieden, uitvoering Nagoya Protocol), bijdrage in voorbereiding van deelname van minister aan de parallel lopende 6de Summit Subnational Governments for biodiversity en Ronde Tafel Mainstreaming Health, deelname aan nevenactiviteit van European Landowners Organisation (ELO) voor het bevorderen van participatie van private landeigenaars met een toelichting over het nieuwe subsidiebesluit voor natuurbehoud
- Bijdrage in de opmaak van Vizier 2030, het Vlaamse doelstellingenkader voor duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (SDG) en de indicatoren

Stand van de mijlpalen:

Eerste reeks beheerplannen binnen SBZ is geëvalueerd eind 2018.	Proces uitgerold in tweede jaarhelft 2018. Eerste concrete resultaten verwacht in eerste jaarhelft 2019.
Eerste reeks beheerplannen van erkende reservaten en natuurdomeinen is voorgelegd aan de minister ter goedkeuring.	Eerste verkenningsnota's en beheerplannen werden goedgekeurd.
E-loket voor opmaak verkenningsnota's is operationeel begin 2018.	Het e-loket is operationeel.
App voor uitvoeren inventarisaties en beheermonitoring is operationeel in eerste kwartaal 2018.	Vertraagd. Vermoedelijk wordt dit eerste kwartaal 2019.
App voor registreren uitgevoerde werken is operationeel in vierde kwartaal 2018.	Vertraagd. Vermoedelijk wordt dit vierde kwartaal 2019.
Databank voor digitale natuurbeheerplannen is operationeel binnen Natuur en Bos in eerste kwartaal 2018.	Databank Natuur en Bos is operationeel.
Databank voor digitale natuurbeheerplannen (= cmsi Flanders) is operationeel voor derden in vierde kwartaal 2018.	Implementatie is stopgezet. Een digitaal platform voor behandelen van beheerplannen en bijhorende subsidies staat in de steigers als alternatief.
E-loket voor subsidies natuurbeheerplannen is in testfase in vierde kwartaal 2018.	Bijsturing met het oog op inzet van blockchaintechnologie. Timing ongewijzigd.
Vormingsprogramma is operationeel voor internen en externen, en met focus op opvolging natuurbeheerplan.	Vormingssessies voor verschillende doelgroepen binnen Natuur en Bos werden georganiseerd.
Het onderzoeksprogramma van Natuur en Bos voor 2018 is in uitvoering volgens afgesproken mijlpalen.	Onderzoeksprogramma 2018 werd uitgevoerd volgens planning. Onderzoeksprogramma 2019 is goedgekeurd door het INBO en Natuur en Bos.

Projecten 2018

Beheervisie openbare bossen

De beheervisie openbare bossen wordt geactualiseerd. In februari werd een volledig Regionet gewijd aan de actualisatie van de beheervisie voor openbare bossen. De actualisatie stelt boomgericht beheer centraal, een geïntegreerde methode om structuurrijke veerkrachtige bossen op te bouwen, IHD's op bestandsniveau te realiseren en een duurzame houtoogst te voorzien. Er werden afspraken gemaakt over de aanpak van invasieve exoten zoals Amerikaanse vogelkers en over de verdere

uitwerking van de thema's bosvorming en hout-productiedoelstellingen. Op het Regionet van september werden de laatste punten uitgeklaard. De inhoud van de geactualiseerde beheervisie openbare bossen ligt vast. In 2019 wordt die uitgeschreven.

Criteria om houtproductie te definiëren in natuurbeheerplannen

In het kader van de implementatie van het nieuwe natuurbeheerplan werden criteria vastgelegd om economische doelen te definiëren.

OD 1.2. Natuur en Bos voert het Natura 2000-programma uit door de realisatie van de G-IHD's tegen 2050. Een belangrijke mijlpaal is de realisatie van 70% van de nodige maatregelen in 2020 om de finale doelstelling te bereiken

Natuur en Bos reserveert minstens 85% van het aankoopbudget voor de verwerving van gronden voor de realisatie van Europese natuurdoelen. De uitvoering van onderhouds- en inrichtingswerken in de domeinen van Natuur en Bos zit ingebed in de reguliere werking van Operationeel Terreinbe-

heer. Onderhoudswerken worden uitgevoerd voor het behoud en verbetering van bestaande aanwezige biodiversiteit, Europese habitats en soorten, belevingsinfrastructuur...

Dit is een overzicht van de meest uitgevoerde werken, met IHD-link:

A. Onderhoudsbeheer

Type opdracht	Toelichting
Maaibeheer, incl. afvoer maaisel	Kwaliteitsverbetering honderden hectaren graslandhabitats en leefgebieden
Heide- en bosrandbeheer	Kwaliteitsverbetering diverse heidehabitats en leefgebieden. Naast puur onderhoudsbeheer worden met deze opdracht ook gedegradeerde habitats in grotere heidecomplexen hersteld.
Heidebeheer militaire domeinen	Kwaliteitsverbetering diverse heidehabitats en leefgebieden. Naast puur onderhoudsbeheer worden met deze opdracht ook gedegradeerde habitats in grotere heidecomplexen hersteld.
Begrazingsbeheer	Kwaliteitsverbetering diverse heide- en graslandhabitats en leefgebieden
Exotenbestrijding	Kwaliteitsverbetering diverse boshabitats door verwijderen exoten
I.s.m. sociale werkplaatsen	Kleine ingrepen ter kwaliteitsverbetering van habitats en leefgebieden en ter verbetering van de beleving

© Tom Linster

B. Inrichtingswerken

Opdracht	Toelichting
Herstel open duin en duinpannes in Westhoek en Houtsaegerduinen	Terugdringen van vergrassing, verruiging en verstruweling in vnl. stuifduinen, duingraslanden en duinvalleien: 5 ha werd van alle struweel ontdaan om droge duingraslanden, het prioritaire habitattypen 2130 'grijze duinen' te herstellen.
Duinpanherstel in Nieuwpoort	Duinpanherstel in de Simliduinen te Nieuwpoort door de afbraak van tennisvelden en een minigolf-terrein
Inrichtingswerken in het Hannecartbos	<ul style="list-style-type: none"> • Herindeling van de begrazingsrasters • Kappen van de bomen op de oevers van de Waterloop-zonder-naam, een unieke duinbeek • Aanleg en verbinding met nieuw wandelpaden-net
Infrastructuurwerken in Wolfspuiten – Dilbeek	De werken hadden als doel de toegankelijkheid in het gebied én de kwaliteit van een aantal beschermde habitats te verbeteren, voornamelijk val-leibostypes, eiken-haagbeukenbos met wilde narcis, maar ook glanshaverhooilanden, boszomen en heel wat regionaal belangrijke biotopen.
Inrichting vleermuizenbunkers Mastenbos – Kapellen	<ul style="list-style-type: none"> • Plaatsen van hek/deuren tegen verstoring • Verbeteren van het microklimaat i.f.v. vereisten verschillende soorten: dichten van openingen, aanbrengen grond op bunkers, plaatsen van binnendeur (sluis)
Uitvoering SBP roerdomp	Uitvoering van maatregelen ten voordele van de roerdomp in Lozerheide, Grootbroek, Teut-Ten Haagdoornheide, Vijvercomplex
Uitvoering drie SBP's in de Voerstreek	Deze inrichtingsopdracht loopt over twee jaar en combineert maatregelen uit de drie SBP's grauwe klauwier, vloedmeesterpad en hazelmuis.
Afbraakopdrachten	<ul style="list-style-type: none"> • Afbraak van asbesthoudende gebouwen, koterijen... in verschillende domeinen ten voordele van natuurontwikkeling • Afbraak van de Sjauwelhoeve te Zoersel
Bestrijding van Amerikaanse vogelkers in diverse domeinen	De bestrijding werd uitgevoerd zonder gebruik van pesticiden en met focus op grote, aaneengesloten eigen domeinen, op open natuur en met een maximale efficiëntie.
Onthaalinrichtingen die hand in hand gaan met de ontwikkeling van meer biodiversiteit en realisatie van IHD.	Verschillende inrichtingen in Meerdaalwoud: ontwikkeling onthaal De Torenvalk, oplossing voor fietspadenknelpunt en start van de aanleg van een groot ecorecreaduct i.s.m. AWV en het departement.

Projecten 2018

IHD-programma

De visietekst 'OVERAL NATUUR, Visie op het ruimere biodiversiteitsbeleid in Vlaanderen', cf. beslissing VR 30/11/2016, werd opgemaakt en voorgelegd aan het kabinet. Politieke aftoetsing met de regeringspartners leidde niet tot aanpassingen, zodat de visietekst als goedgekeurd kan worden beschouwd.

Het plan van aanpak voor de allocatie van de Europese natuurdoelen buiten SBZ werd opgemaakt en voorgelegd aan het kabinet.

De uitvoering van het LIFE-project BNIP (Belgian Integrated Nature project) zit op schema. Het interimrapport en het tweede en het derde amendement voor een aantal wijzigingen aan het projectdossier werden goedgekeurd door de Europese commissie. Verscheidene onderstaande mijlpalen werden ondersteund met middelen

van het BNIP, zoals de tool digitale publicatie van de ontwerpmanagementplannen en de soortenbeschermingsprogramma's.

Het Meetnet Natuurlijk Milieu (MNM) werd aangepast in het kader van de PAS-monitoring en wordt bij het uittekenen van de methodiek op de IHD-vraagstelling afgestemd. De eerste meetnetten zullen in 2019 operationeel zijn. In samenwerking met het INBO en Natuurpunt werd de website meetnetten.be opgericht. Samen met vrijwilligers worden via dit kanaal soorten en habitats van de Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn gemonitord. In de beheermonitoring werd een lijst met de te monitoren soorten gepresenteerd en wordt gezorgd voor een optimale synergie met de methodiek voor het Vlaamse soortenmeetnet.

Stand van de mijlpalen

Aanleveren van vier ontwerpsoortenbeschermingsprogramma's voor goedkeuring

- De SBP's voor de porseleinhoen, vleermuizen, bruine kiekendief en boomkikker werden door de minister vastgesteld.
- De opmaak van een beheerregeling voor grote meeuwen (kleine mantelmeeuw en zilvermeeuw) werd in nauw overleg met de Provinciegouverneur opgestart.
- De meerjarenplanning SBP werd opgemaakt voor de komende vijf jaar en besproken op de GOI.
- De opmaak van de SBP's voor de kamsalamander, heikikker, poelkikker en rugstreep-pad werd gestart.

Indiening van 36 managementplannen

- 36 ontwerpmanagementplannen Natura 2000 werden opgemaakt. De tools voor de digitale publicatie ervan zijn operationeel: een content management system voor het tekstgedeelte en een geoloket voor de richtkaart. Voor 9 van deze managementplannen werden de door het zoekzonemodel ontworpen zoekzones bijkomend onderworpen aan een terreinverificatie. Daarbij werden de modelgrenzen (vierkante hokken met oppervlakte 1 ha) omgezet tot op het terrein herkenbare grenzen (meestal perceelsgrenzen).
- De 9 ontwerpmanagementplannen met afgewerkte zoekzones werden bezorgd aan het kabinet voor verdere politieke besluitvorming.

Uitvoering en opvolging van geplande acties 2018 uit het Vlaams Natura 2000-programma via dashboard

Een ontwerpdashboard voor opvolging van de acties van het Vlaams Natura 2000-programma is opgemaakt en wordt getest voor de opvolging van het programma.

1 S-IHD-besluit goedgekeurd door de Vlaamse Regering

Het ontwerp-S-IHD-besluit voor de IJzervallei werd overgemaakt aan de minister voor agendering op de Vlaamse Regering.

Goedgekeurde visie voor translocatie en herintroductie

De ontwerpvisie werd opgemaakt door het INBO en wordt nagekeken door Natuur en Bos.

Afwerking Biodiversiteitsvisie cf. Beslissing Vlaamse Regering 30/11/2016

Uitgevoerd

Scheldeprogramma

Het geactualiseerde Sigmaplan en de acties rond de Antwerpse Haven werden verder uitgevoerd.

Stand van de mijlpalen

Sigmaplan

Goedkeuring van twee GRUP's	<ul style="list-style-type: none"> • GRUP Sigmacluster Vallei van de Grote Nete: proces vertraagd • RUP Demervallei: plenaire vergadering heeft plaatsgevonden in december
Goedkeuring onteigeningsbesluit Bovendijle en Beneden-Nete	Onteigeningsbesluit Bovendijle en bijhorende nota DR werden opgemaakt, onteigening Beneden-Nete wacht op resultaten bodemonderzoek.
Inrichting fase 2 onthaalsite Scheldelei	De natuurinrichting is opgestart en zal tegen medio 2019 gerealiseerd zijn.
Afronden onthaalstudie Durme	De onthaalstudie is afgerond en door middel van een charter tussen verschillende overheden bekrachtigd.

Inrichtingsprojecten

Het LIFE-project SCALLUVIA wordt afgesloten met een internationaal symposium.	Het project is afgerond en de eindrapportage is uitgevoerd.
Voor het LIFE-project SPARC wordt de projectcommunicatie opgestart.	De projectcommunicatie is opgestart met de aanstelling van een ondersteunend bureau in december 2018.
Inrichtingswerken Grenspark Groot Saeftinghe worden uitgevoerd.	De inrichting van 2,4 ha leefgebied voor de rugstreeppad werd opgestart en het herstel van de historische kreek 'Grote Geule' en de herstelmaatregelen zilte habitat 'Putten Weiden' gaat begin 2019 van start.

Beleving

Aanleg van vijf familievriendelijke natuurbelevingspaden in Rivierpark Scheldevallei	Dit is mee opgenomen als projectonderdeel van SPARC.
Havenland: pilootproject rond ecowerkplaatsen	Project is omgevormd tot een Tiny Houses-pilootproject i.h.k.v. Grenspark Groot Saeftinghe. Een samenwerkingsovereenkomst met de EGTS Lineland van Waas en Hulst is afgesloten en legt de bouw en de financiering van een ecohuisje vast.
Regiobranding Interreg-project Grenspark Groot Saeftinghe	Gezamenlijk bestek voor regiobranding is in de markt gezet.

Sigmaplan en Antwerpse haven

Opmaak grensoverschrijdend beheerplan	De opmaak van beheerplannen voor alle belangrijke natuurgebieden van de Antwerpse haven loopt en zal tegen medio 2019 afgerond zijn.
Inrichting gestart van 380 ha leefgebied voor (Europees beschermd) soorten	De inrichting van 350 ha leefgebied werd opgestart.
Inrichting en herstel gestart van 1.000 ha (Europees beschermd) habitat	De inrichting van 580 ha habitat werd opgestart.
Ondersteuning van de opmaak van natuurcompensatieplan en goedkeuring nieuwe strategische visie Antwerpse haven	Er werd politiek beslist om de verdere uitwerking van een nieuwe strategische visie Antwerpse haven stop te zetten en te focussen op het complexe project 'Extra containercapaciteit Antwerpen'. In functie van dat project werd gestart met de herwerking van de S-IHD van de Antwerpse haven. Een geactualiseerd ontwerpbesluit S-IHD is klaar voor bespreking met alle actoren.

Gebiedsgerichte werking (GGW)

De gebiedsgerichte werking van Natuur en Bos werd in 2018 verder uitgebouwd, waarbij samenwerkingsverbanden gezocht werden om natuurprojecten en IHD te realiseren.

Soortenbeschermingsprogramma's

De implementatie van de soortenbeschermingsprogramma's bever, hamster, roerdomp, gladde slang, kwartelkoning, grauwe kiekendief, heivlinder, knoflookpad, hazelmuis, grauwe klauwier, vroedmeesterpad en drie vissen (beekprik, rivierdonderpad en kleine modderkruiper) en het gebiedsspecifieke SBP Antwerpse Haven loopt:

- Uitvoering EDNA monitoring voor knoflookpad
- Studie leefgebieden knoflookpad
- Uitvoering herstel leefgebied knoflookpad en roerdomp in vier domeinen van Natuur en Bos
- Opstart kweekprogramma vroedmeesterpad
- Opstart monitoring vroedmeesterpad
- Opstart studie ontsnippering leefgebieden gladde slang
- Opstart uitvoering herstel leefgebied en corridors i.f.v. gladde slang in zes domeinen van Natuur en Bos
- Beschermingsmaatregelen kwartelkoning, grauwe kiekendief, bruine kiekendief, velduil en grauwe gors op basis van subsidies
- SBP's worden verder geïmplementeerd op basis van gesubsidieerde projecten, zoals Project-subsidies Natuur, natuurinrichting, LIFE...

Voor de SBP's die in het najaar 2018 werden goedgekeurd (vleermuizen en porseleinhoen) is de planning en start van de implementatie aan de gang. Om betere opvolging en implementatie te garanderen werd een structuur uitgewerkt met een aanspreekpunt per SBP. Voor 13 lopende SBP's werd een aanspreekpunt aangeduid dat telkens de opvolging op zich neemt.

LIFE- en Interreg-projecten

Het Project Keiheuvel–De Most werd met een half jaar verlengd, zodat het project nog loopt tot juni 2019.

De officiële inhuldiging van het ecoduct Groenendaal vond plaats op 3 juni 2018 in het kader van LIFE OZON. Intussen werd LIFE OZON succesvol afgerond.

Het project LIFE Together liep af op 31/12/2018. Volgende zaken werden gerealiseerd:

- In het voorjaar vond een grootschalige afgraving van een voormalige landbouwakker plaats.

10.000m² teelaarde met een hoog fosforgehalte werd afgevoerd uit het projectgebied. Een deel teelaarde werd eveneens verplaatst naar de natuurakkers om in te zaaien met graan-gewassen. Om het glooiende heidelandschap te continueren werd de akker deels geherprofileerd.

- Er werd in het najaar een bijkomende Amerikaanse vogelkersbestrijding uitgevoerd om de zaailingen onder controle te houden.
- Om de terreinen na de inrichtingswerken te kunnen beheren werden de voormalige akkers gemaaid en de ontboste percelen begraasd met schapen.
- Broedvogels werden gemonitord, dagvlinders werden wekelijks opgevolgd door vrijwilligers op drie routes, een populatie-genetische studie van gladde slang werd uitgevoerd door UHasselt en een grootschalige vegetatiemonitoring werd uitbesteed. Alle monitoringgegevens werden geanalyseerd door een studiebureau en gecompileerd tot een rapport.
- Een socio-economische studie over de impact van de LIFE-projecten Together en Most-Keiheuvel werd afgerond.
- In 2018 werd ingezet op verschillende communicatie-initiatieven, zoals nieuwsbrieven, gegidste wandelingen, knuffels van de gladde slang en boomleeuwerik, kwartetspel, filmpje over heideherstel op maat van kinderen, wandel- en fietskaart en in september een slotevenement. Knuffels, kwartetspel en filmpje werden verspreid in de verschillende Lommelse scholen.
- Een Layman's report werd opgemaakt om de resultaten aan de verschillende stakeholders te tonen (zowel in Nederlands als in Engels).
- Voor toekomstig beheer i.h.k.v. After LIFE loopt er een opdracht voor een begrazingsplan om te bekijken hoe het projectgebied de komende jaren best begraasd wordt (net als andere heideterreinen in Lommel). Daarnaast zal er door de stad Lommel een nieuw natuurbeheerplan opgesteld worden (de verkenningsnota werd al ingediend), waarin het verdere beheer van het LIFE-projectgebied wordt onderzocht en vastgelegd voor de komende jaren.
- Opmaak van eindrapportage en externe audit zullen gebeuren in de eerste drie maanden van 2019.

De LIFE-projecten Flandre en Pays Mosan worden volgens planning uitgevoerd. Naast diverse ingrepen op het terrein werd sterk ingezet op communicatie via onder meer wandelingen en een informatief filmpje over de samenwerking tussen De Vlaamse Waterweg en Natuur en Bos. Een internationale workshop beheer van kustduinen en zandstranden had plaats op 12-14 juni en was een bijzonder succes met 140 internationale deelnemers (LIFE Flandre). In het kader van LIFE Delta zijn inrichtingswerken in het

Webbekomsbroek opgestart door Natuur en Bos en is de verkenningsnota Borchbeemden in opmaak.

Het Interreg-project 2B Connect werd verlengd met een jaar tot het einde van 2019.

De doorstart van het in najaar 2017 goedgekeurde Interreg-project Vedette is gerealiseerd. Een half-tijdse projectleider werd aangeduid, een communicatiebureau werd aangesteld voor het uitwerken van communicatieacties met als insteek 'Red de Sahara van De Panne'. Deze opdracht is intussen quasi afgerond en resulteerde in zes infoborden op het terrein, een rondreizende tentoonstelling - die inmiddels al werd opgesteld in De Panne, Leffringhoeke en Koksijde, een viertalige folder en een informatiefilmpje. De tentoonstelling werd op 17 juli plechtig ingehuldigd onder uitgebreide persbelangstelling (Focus WTV, VRT, Radio 2, Nieuwsblad). De best-practicesstudie naar het herstel van het voormalige stuifduin werd toegekend aan Witteveen en Bos.

In de Simliduinen werden inrichtingswerken uitgevoerd zoals het verwijderen van de aanwezige verhardingen, bomen en struweel.

Het LIFE-project Groene Vallei werd definitief goedgekeurd en wordt opgestart.

Doelstelling voor 2018 was ook participatie bij het indienen van minstens twee nieuwe LIFE-projecten. Daarvoor werden volgende voorstellen ingediend:

- 3 conceptnota's LIFE Nature and Biodiversity
- 1 LIFE Environment and Resource Efficiency
- 1 conceptnota LIFE Governance and Information
- 1 conceptnota Interreg Europe

Enkel voor het project LIFE Governance and Information, dat momenteel in ontwikkeling is in samenwerking met ELO, neemt Natuur en Bos mee het initiatief. Voor de overige projecten kan Natuur en Bos meeliften op het initiatief en voorbereidend werk van partners. De Europese Commissie keurde het indienen van een volledig projectvoorstel voor de volgende LIFE-projecten, waarbij Natuur en Bos betrokken is, goed:

- vier projecten LIFE Nature and Biodiversity:
    - Het beheer van invasieve uitheemse soorten in Belgische rivierbekkens
    - Bestrijding van invasieve uitheemse waterdieren door middel van innovatieve methodes
    - Wingevallei
    - Nardus Limosa
  - een project LIFE Environment and Resource efficiency (Nature-based Remediation of Waterbodies In Nature Areas (NARWINA) to target heavy metal pollution)
- Het projectvoorstel binnen het subprogramma

Governance and Information werd ondanks een hoge score niet geselecteerd voor de volgende ronde. Een eventuele herindiening wordt overwogen met de projectpartners. Het Interreg-project Beech for Europe werd ingediend en is in procedure.

Natuur en Bos neemt deel aan het nieuwe LIFE-project van ELO 'Land Is For Ever' voor de ontwikkeling van instrumenten en van een Europees kennisnetwerk om de actieve participatie van private landeigenaars in natuurbehoud te bevorderen.

Natuurinrichtingsprojecten

Het natuurinrichtingsproject Wellemeersen (regio Oost-West-Vlaanderen) werd op 19 april 2018 ingesteld door minister Schauvliege.

Het natuurinrichtingsproject Vijvercomplex Bokrijk-Kiewit werd najaar 2018 voorgelegd aan de minister voor instelling. Ook twee andere projecten, Graafweide-Schupleer en Kraenepoel, doorlopen momenteel het voorbereidende traject voor instelling als natuurinrichtingsproject.

De uitvoering van de lopende natuurinrichtingsprojecten wordt projectmatig opgevolgd.

De middelen werden volledig besteed, met tot nu toe de voornaamste investeringen in Blankaart, Torfbroek, Zwarte Beek en Berlarebroek-Donkmeer.

Passende beoordeling

De Praktische wegwijzer Verdroging en vernatting is afgewerkt en gepubliceerd op de website. De voortoetsmodule gekoppeld aan grondwater werd eveneens gelanceerd.

De Praktische wegwijzer Direct Ruimtebeslag zit in de eindfase en wordt momenteel een laatste keer voorgelegd aan de Kwestiewerkgroep Passende Beoordeling. De werkgroep reviseerde deze wegwijzer voor het eerst door middel van het CMS (Content Management System).

Er wordt verder werk gemaakt van de Praktische wegwijzer Soorten, in samenwerking met de betrokken actoren. Een conceptnota is opgemaakt en vormt de basis voor de verdere uitwerking.

Programmatische Aanpak Stikstof (PAS)

De gebiedsanalyses voor alle SBZ-H werden opgemaakt en gepubliceerd. Het plan van aanpak 'operationaliseren PAS-herstelbeheer' dat voorbereid werd door Natuur en Bos, met insteek van de betrokken administraties, werd voorgelegd aan de Gewestelijke Overleginstantie (GOI) ter consultatie door de betrokken belangengroepen. Naar aanleiding hiervan vond nog een werkgroep PAS-herstel plaats waar het plan van aanpak en de vragen van de belangengroepen verder uitgeklaard werden.

De procedure voor het opstellen van het plan-MER bij het PAS-programma werd opgestart. Het departement Omgeving coördineert de opmaak van dit plan-MER. Natuur en Bos volgt dit nauw op en brengt de nodige expertise in. De kennisgevingsnota bij het plan-MER werd ter inzage gelegd in het najaar 2018.

OD 1.3. Natuur en Bos werkt mee aan het voorkomen en onder controle houden van schade en overlast door soorten

Invasieve, uitheemse soorten

Natuur en Bos hanteert een drietrapsaanpak voor invasieve soorten, waarbij achtereenvolgens wordt ingezet op preventie (sensibilisering enerzijds, handhaving van verboden anderzijds), vroege detectie en snelle respons, en tot slot beheer. Daarbij neemt Natuur en Bos een belangrijke rol in voor de coördinatie en communicatie naar belangengroepen, terreinbeherende instanties en/of burgers.

Dat gebeurt door verdere beleidsvorming via opvolging van enerzijds het Europees en anderzijds het Belgisch comité voor de invasieve uitheemse soorten. Daaruit vloeit ook overleg met diverse sectoren voort.

Met betrekking tot de reële bestrijding van soorten op het terrein staat enerzijds een (interne en externe) capaciteitsuitbouw voorop (bv. via het kennisplatform Ecopedia). Anderzijds worden concrete bestrijdingsopdrachten uitgevoerd. Onderzoeksprojecten kunnen nodig zijn om bestrijdingstechnieken te verfijnen.

Projecten

De actieplannen in verband met introductiewegen waarlangs invasieve soorten onopzettelijk worden geïntroduceerd, zijn in opmaak. Beheerregelingen voor enkele prioritaire soorten (waterplanten, Aziatische hoornaar, Amerikaanse stierkikker & muskusrat) zijn in voorbereiding. In 2018 werden concrete bestrijdingsacties uitgevoerd op waterplanten, tiggermug, rosse stekelstaart, stierkikker en uitheemse eekhoorns. Onderzoeksprojecten in 2018 behelsden een extra monitoring voor exotische muggen, een haalbaarheidsstudie voor sterile male release bij stierkikker en een proefproject voor bestrijding van Japanse duizendknoop.

Schadesoorten

Natuur en Bos hanteert een kader voor schade en overlast door jachtwild en beschermde soorten volgens pijlers van sensibilisering en informatieverstrekking, een instrumentarium voor schade-mitigatie en een gedragen schaderegeling (incl. vergoedingen). Door informatie ter beschikking te stellen, actieplannen op te maken en te overleggen met partners wordt zoveel mogelijk gesensibiliseerd in functie van beschermde soorten. In 2018 werden soortspecifieke trajecten bewandeld voor meeuwen (de opmaak van een beheerregeling) en wolven (conform het wolvenplan van Natuur en Bos en INBO).

Wildedierenziekten

Natuur en Bos voerde in Vlaanderen in 2018 een actieve monitoring uit van klassieke varkenspest, Afrikaanse varkenspest, Brucellose, ziekte van Aujeszky en Tick Borne Encephalitis bij in het wild levende everzwijnen, een actieve monitoring van exotische steekmuggen, een passieve monitoring van Aviaire influenza, Newcastle disease virus, West-Nijlvirus en Usutuvirus bij in het wild levende vogels, een passieve monitoring van Batrachochytrium salamandrivoras, B. dendrobatidis en ranavirose bij amfibieën, en een passieve bewaking van ziekten bij vossen, grofwild en vleermuizen.

Het crisisplan voor Afrikaanse Varkenspest werd verder uitgewerkt zodat Vlaanderen klaar is om bij een eventuele uitbraak ervan bij everzwijnen snel en efficiënt te kunnen reageren.

OD 1.4 Natuur en Bos zorgt voor een gericht handhavingsbeleid van de natuur- en boswetgeving

De uitvoering van het handhavingsbeleid verloopt volgens het in juli 2018 door de directieraad geactualiseerde meerjarenplan handhaving 2018-2020. De planning werd op een aantal punten aangepast,

voornamelijk als gevolg van de handhaving i.h.k.v. het Nagoya-protocol als nieuwe taak voor de Natuurinspectie. Het handhavingsrapport 2017 werd opgesteld.

Stand van de mijlpalen vermeld in OP 2018:

Programmatisch handhaven	
<ul style="list-style-type: none"> Lijst met tien 'best practices beherende overheden' Opstellen van een communicatieplan voor de landbouwsector	Beide acties zijn op te starten. Het uitwerken van de handhaving van de ABS-verordening krijgt voorrang.
'Natuurinspectie springt': tien acties werden afgerond en tien acties zijn nog in uitvoering.	26 acties werden uitgevoerd, 14 zijn afgerond.
ABS-verordening: voorontwerp van decreet en uitvoeringsbesluit werden ingediend voor goedkeuring.	Het voorontwerp van het decreet en het ontwerp-uitvoeringsbesluit werden definitief goedgekeurd door de Vlaamse Regering.

SD 2: Natuur en Bos verhoogt de beleving van natuur

Het programma Natuur in je Buurt kreeg verder focus, waarbij in 2018 prioritair ingezet werd op vijf 'werven' waarmee Natuur en Bos het verschil wil maken:

- Speelnatuur, met diverse lopende initiatieven die verder uitgerold werden
- Natuur en gezondheid, met goedgekeurd actieplan en diverse acties in uitvoering

- Biodiversiteit en bedrijventerreinen, met deelname aan de Green Deal
- Natuur en levensfasen, actieplan in ontwikkeling
- Sportnatuur, met innovatieoproep rond natuur en bewegen

Daarnaast blijft Natuur en Bos regulier inzetten op toegankelijkheid van en beleving in de eigen domeinen.

OD 2.1. Natuur en Bos zet in op een verhoogde beleving van de natuur

De bezoekerstevredenheid over de gebieden van Natuur en Bos wordt gespreid in de tijd gemeten. In 2018 werden tien domeinen gescreend, meer bepaald Kruibeekse Polders, Oudsberg-Ophovenderheide, Zoniën-Middenhut, Heverleebos, Hertberg, Peerdsbos, Vordenstein, Coloma, Gaasbeek en een ad-hocbevraging in Museumtuin Gaasbeek. De resultaten werden verwerkt in 'spoedrapporten' die louter de scores weergeven. In het voorjaar 2019 worden de definitieve en meer gedetailleerde rapporten opgemaakt. De resultaten worden verwerkt in domeinrapporten waarmee de beheerders aan de slag kunnen. In 2018 is verder breed gecommuniceerd over de algemene resultaten (overkoepelend rapport van

de ondertussen 29 onderzochte domeinen). In 2019 wordt het overkoepelende rapport verder aangevuld met de resultaten van 2018.

Onderhouds- en inrichtingswerken in de domeinen van Natuur en Bos ondersteunen niet louter de realisatie van IHD, maar zijn ook gericht op het verhogen van de belevingswaarde. Daarvoor werden er een aantal innovatieve projecten opgestart, zoals de natuurwerkplekken, de natuurlopen, de natuuroases, het snoezelbos...

Een belangrijke mijlpaal was het omkeren van de principiële toegankelijkheid. Op 13 juni 2018 stemde het Vlaams Parlement een decreetswijziging die ervoor zorgt dat wandelaars in de natuurgebieden

van Natuur en Bos de paden mogen verlaten, tenzij dat anders aangegeven is. Natuur en Bos heeft een getrappt communicatieplan uitgerold om bezoekers van de natuurgebieden te informeren over waar ze wel en niet de paden mogen verlaten. Zo wordt er breed gecommuniceerd via onze website en sociale media en ontvingen verschillende doelgroepen informatie op maat. Daarnaast wordt er via de infoborden aan de ingang en extra bebording langs de wegen duidelijk gemaakt waar het omgekeerde principe wel en niet van kracht is. Elk natuurgebied van Natuur en Bos krijgt een plan dat aanduidt welke stukken al dan niet vrij toegankelijk worden door deze decreetswijziging. Op die manier zijn er in Vlaanderen 8.495 ha domeinbos extra aangeduid

als 'vrij toegankelijk'. Een FAQ-lijst op www.natuurenbos.be biedt een antwoord op de meest gestelde vragen.

Sinds de goedkeuring van het toegankelijkheidsbesluit in december 2008 zijn er (stand van zaken eind december 2018) 324 toegankelijkheidsregelingen goedgekeurd. Die hebben betrekking op een totale oppervlakte van 39.548 ha, waarvan 15.428 ha in beheer is bij Natuur en Bos. De overige 24.120 ha hebben betrekking op openbare bossen, privébossen of erkende natuureservaten.

Samenwerkingsverbanden en gebiedsgerichte projecten

In samenwerkingsverbanden met partners over heel Vlaanderen werden volgende resultaten geboekt:

100 jaar Grote Oorlog

In de eerste helft van 2018 werd de actie Vredesbomen voorbereid samen met het projectsecretariaat WOI, het agentschap Onroerend Erfgoed, FARO en Publiq. Dat resulteerde onder meer in een plantgids voor hoogstambomen (Natuur en Bos) en een inspiratiebrochure voor het organiseren van een herdenkingsmoment (FARO).

Op 11 november 2018 werden meer dan 300 vredesbomen aangeplant in Vlaanderen. In elk van de zeven kerndomeinen werden er een of meer geplant. Op onze uitnodiging plantten ook 230 steden en gemeenten een vredesboom op een voor de lokale gemeenschap strategische plaats. Alle deelnemende steden en gemeenten werden eveneens uitgenodigd om het charter te ondertekenen dat door ons samen met het agentschap Onroerend Erfgoed werd opgesteld. Ondertekenaars engageren zich om de vredesboom alle kansen te geven om een boom 'voor de eeuwigheid' te worden.

De bomen (winterlinde en zomereik) werden gratis aangeboden door Natuur en Bos. Deze twee boomsoorten werden historisch gezien het vaakst als herdenkingsboom aangeplant in Vlaanderen.

Daarnaast werden samen met de toeristische dienst Kapellen binnen het project Fortengordel van de provincie Antwerpen in het Mastenbos een WOI-stand en een re-enactment van een WOI-veldkeuken georganiseerd. Zoals in elk herdenkingsjaar werden er ook weer klaproosvelden ingezaaid en promozakjes met klaprooszaad verdeeld. De ambitie van 100 ha klaproosakkers (zelf of door partners) werd gehaald (103 ha).

In het Koppenbergbos speelde zich in november 1918 mee het eindoffensief af in de buurt van Oudenaarde en de Schelde. Op private grond werd 2 ha klaproosakker ingezaaid. Op 11 november 2018 werden de relictten van het netwerk aan Duitse oefenloopgraven voor het publiek opengesteld met een avontuurlijk touwenparcours. Een veldkeuken en re-enactment maakten de herinnering aan 100 jaar Grote Oorlog compleet.

Ten slotte werd in 2018 in samenwerking met de vakgroep archeologie van UGent een project uitgevoerd waarbij WOI-relictten zijn geïnventariseerd in de zeven kerndomeinen aan de hand van LIDAR-beelden. Het eindrapport geeft de beheerder de mogelijkheid om bij het beheer rekening te houden met die relictten.

Natuurherstelwerken in het stadsbos Hasselt aansluitend bij ingrepen voor toegankelijkheid

Het grootste deel van de werken werd al in 2017 uitgevoerd. Het voorjaar van 2018 was te nat en op sommige plekken werd het bos zelfs ontoegankelijk. In de tweede helft van 2018 werden de werken hernomen en definitief opgeleverd.

Meerdaalwoud

- opening onthaalpoort Torenavalk
- realisatie eco-recreaduct N25
- opstart Projectbureau i.s.m. Zoniënwoud en Hallerbos. De directieraad besliste om de kansen die voortvloeien uit de verbinding tussen de drie centrale Brabantse boscomplexen meer in detail te exploreren.
Meer hierover bij punt 'Zoniënwoud'.

Bosland

- Realisatie project Fietsen door de bomen. Dit project kadert in het Strategisch Actieplan Limburg in het Kwadraat (SALK) en zal in Bosland, in de gemeente Hechtel-Eksel, gerealiseerd worden. Diverse SALK-projecten moeten het Limburgse toeristische aanbod versterken. Het ontwerp en de uitvoering ervan werden gegund en de werken lopen intussen. Oplevering en officiële opening zijn voorzien in het voorjaar 2019.
- Ontwikkeling wandelknooppuntennetwerk Bosland ontving i.h.k.v. het Impulsprogramma Fiets- en wandelnetwerken van Toerisme Vlaanderen een subsidie van 205.163 euro voor de aanleg van een kwaliteits- en belevingsvol wandelnet van voldoende omvang door de aaneenschakeling van de bestaande wandelroutes en uitbreiding naar nieuwe gebieden met behulp van knooppunten. Op 24 juni werd het wandelnetwerk in avant-première geopend. Er werden op dat moment proef-wandelkaarten uitgedeeld. De genodigden en aanwezigen werd gevraagd om eventuele fouten op de kaart door te geven. De definitieve kaart en het wandelnetwerk werden officieel gelanceerd tijdens Week van Het Bos.

Zoniënwoud

- Het LIFE+-project werd in de zomer van 2018 succesvol beëindigd, met als hoogtepunten het afwerken van het ecoduct Groenendaal en van het ecoraster langs de Ring R0 en de E411 in het woud. Er moet nog één werf worden aanbesteed door projectpartner AWV. De nodige rapportering en opvolging zijn gedocumenteerd en in de organisatie verankerd. Het LIFE+-project OZON heeft uiteindelijk ruimschoots meer deelprojecten gerealiseerd dan voorzien, en heeft een aantal bouwstenen klaargelegd om ook in de volgende jaren nog verdere winstkansen voor de fauna te benutten.
- Opstart traject 'Brabantse wouden' i.s.m. Meerdaalwoud en Hallerbos. De directieraad besliste om de kansen die voortvloeien uit de verbinding tussen de drie centrale Brabantse boscomplexen in detail te onderzoeken en onder meer te focussen op:
  - de mogelijkheden voor het versterken van de natuurverbindingen en het bekomen van een functionele natuurverbinding
  - het benutten van synergieën tussen de drie grote Brabantse complexen, die voor een deel met dezelfde of soortgelijke problematieken te maken hebben
  - de meerwaarde en de randvoorwaarden van een specifiek statuut voor deze bijzondere boscomplexen, zoals het idee van een Nationaal Park

- Opstart Stichting Zoniën: op 22 juni 2018 stemde het parlement van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest als laatste in met een decreet dat de oprichting van de Stichting goedkeurt. Daarmee zijn alle noodzakelijke politieke principesbeslissingen genomen en kunnen de drie gewesten de verdere juridische en financiële stappen zetten om van de Stichting een operationele entiteit te maken die de Structuurvisie voor het Zoniënwoud zal operationaliseren in de volgende jaren.
- Project Mysterieus en Majestueus: het toeristische hefboomproject wordt verder voorbereid door alle projectonderdelen meer in detail uit te werken. Voor de noodzakelijke verbouwingen van de vierkantshoeve in Groenendaal werd een bouwvergunning bekomen. Voor de bouw van de canopy walk werd een technische terreinverkenning afgewerkt en ook een samenwerking opgezet met onder meer het Team Vlaams Bouwmeester.
- Het strategisch ruimtelijk project HORIZON+ is op kruissnelheid nu het projectteam volledig is: de projectleider, ingebed binnen provincie Vlaams-Brabant, de projectmedewerker bij Natuurinvest en een projectmedewerker bij het Regionaal Landschap Dijleland. In elk van de vier Vlaamse poorten tot het Zoniënwoud zijn eerste ontwerpen opgesteld voor concrete uitvoeringsprojecten. In Jezus-Eik, Hoeilaart en Sint-Genesius-Rode zijn ook ontwerpen ter discussie voorgelegd die de natuurverbindingen in het groene dorpsweefsel moeten versterken. Een internationale workshop met architecten en planologen stelde een vooruitstrevende visie voor op de ruimtelijke ontwikkelingen rondom het woud.

Grenspark De Zoom – Kalmthoutse heide

- De realisatie van de grensoverschrijdende mountainbikeroute loopt volop. Twee nieuwe routes worden aangelegd in het Nederlands gedeelte. Aan Vlaamse kant werd er gewerkt aan een verbindingslus tussen o.a. de toegangspoort en de nieuwe routes. Het voorstel werd door de partners goed onthaald, maar het is nog wachten op een formeel fiat na goedkeuring van de toegankelijkheidsregeling. Bijkomend initiatief vanuit Natuur en Bos is een extra route in de Steertse Duinen, die aansluit bij die in Nederland. Dit moet nog geconcretiseerd worden.

Vloethemveld

- De aanbesteding voor de onthaalparking loopt: offertes voor aanbesteding zijn ontvangen en worden momenteel verwerkt.
- Aankopen werden gerealiseerd en de wandellus is al deels opengesteld.

Nationaal Park Hoge Kempen

- Realisatie project fietsen door de heide
- Nieuw wandelnetwerk THOR-park aan Klaverberg werd intussen geopend.

Natuurbegraafplekken

De realisatie van de eerste natuurbegraafplek kreeg ruime media-aandacht ter gelegenheid van Allerheiligen.

Afgeleverde producten:

- Januari 2018: interne richtlijn van Natuur en Bos i.v.m. beoordelingskader betreffende inrichting natuurbegraafplekken
- Maart 2018: infofiche (Kompasnaald) voor gemeenten en andere geïnteresseerden (papierversie & digitaal)
- Juni 2018: bijkomende informatie en kennisdeling omtrent de te volgen procedures via www.natuurenbos.be.
- September 2018: opening locatie natuurbegraafplek Isaekshoef, die deel uitmaakt van Nationaal Park Hoge Kempen i.s.m. met partners: gemeentebestuur Lanaken, Openbaar Psychiatrisch Zorgcentrum Rekem en het regiokantoor Hoge Kempen van Natuur en Bos
- December 2018: drie goedgekeurde natuurbegraafplekken, meer bepaald Isaekshof te Lanaken, Villa Markey te Zoersel en Rondenbos te Beersel

Zwinpark

Een van de kroonjuwelen van Natuur en Bos is het Zwin Natuurpark, waar samengewerkt wordt met de Provincie West-Vlaanderen. Het kijkcentrum en de inrichting van de Zwinvlakte zijn de grote troeven. Het Zwin heeft ondertussen een internationale uitstraling met meer dan 100.000 bezoekers per jaar.

Grootschalige inrichtingswerken werden uitgevoerd met het oog op onder meer de realisatie van duingraslanden, vochtige duinvalleien, rietmoeras, boomkikkerbiotoop en belevingselementen. Het onderhoud van de broedeilanden werd gerealiseerd met een goed broedsucces als resultaat. Daarnaast is een update voor de beheerplannen van de Zwinduinen opgestart. De afwerking is voorzien in het eerste kwartaal van 2019.

De uitbreidingswerken aan het Zwin verliepen vlot, zodat de effectieve dijkdoorbraak in de lente van 2019 kan gebeuren.

Daarnaast werd er verder ingezet op omgevingsmanagement en communicatie 'Zwin In Verandering' via onder meer werfwandelingen, persmoment, nieuwsbrieven en een thema-editie van het tijdschrift Levende Natuur.

In het kader van soortbescherming is in 2018 een tweede succesvolle herintroductie gebeurd van de rugstreeppad, naast een tweede succesvolle translocatie van de spiraalruppia. In het kader van het Interreg-project Sapoll werd een onderzoek opgestart naar wilde bijen in de Zwinduinen en -polders en werd een cursus wilde bijen gelanceerd samen met het Zwin Natuur Park en Natuurpunt Studie.

Project machtigingen recreatie

Voor de meest voorkomende machtigingen in verband met recreatie (kampvuur, mountainbiketocht, nachtactiviteit, ruitertocht, oriëntatietoeltocht en andere) is er per regio een standaard begeleidende brief en model voor machtiging gemaakt. Die zijn 'heerlijk helder' geschreven om de klantvriendelijkheid te verhogen.

Samen met Sport Vlaanderen startte de ontwikkeling van een E-tool voor het aanvragen van mountainbiketochten.

UNESCO-werelderfgoed

Het bestaande werelderfgoed 'Europese beukenbossen', waar het Zoniënwoud deel van uitmaakt, legde een eerste jaarrapport neer. De gezamenlijke beheerstructuur wordt opgebouwd en Natuur en Bos engageerde zich samen met de overige Belgische administraties en de collega's in de elf andere landen in de internationale 'declaration of intent'. Het Zoniënwoud was een van de specifiek besproken zones tijdens een internationale conferentie in Wenen, in aanwezigheid van de directie van zowel UNESCO als IUCN.

De aanvraag tot erkenning als werelderfgoed voor de Hoge Kempen is ingediend. De uitkomst van de evaluatie door het Werelderfgoedcomité wordt verwacht in 2019.

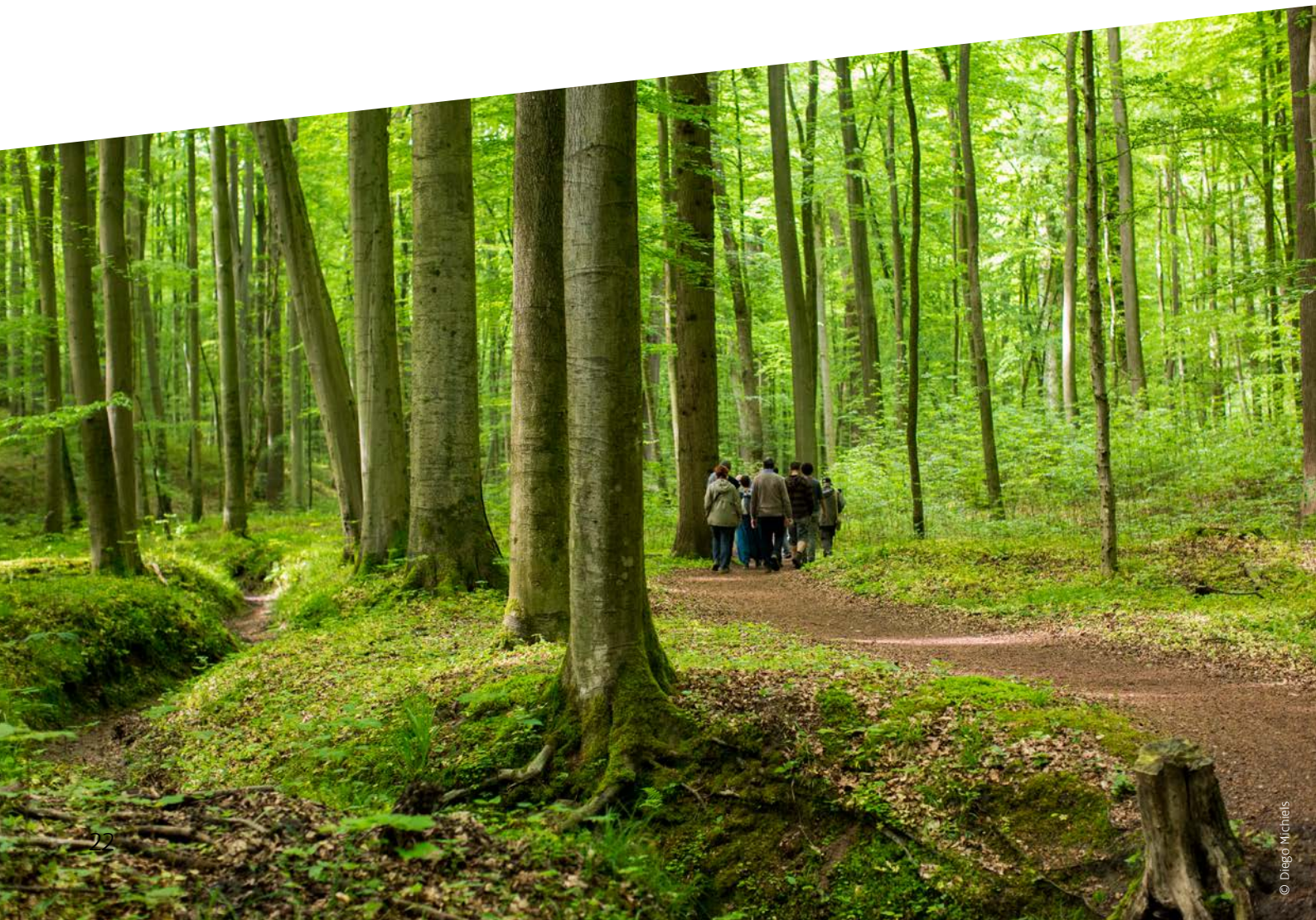
Het UNESCO Werelderfgoedcomité heeft besloten de nominatie van de Koloniën van Weldadigheid aan te houden als geheel van vrije en onvrije Koloniën in Nederland en België. De kandidatuur moet nog wat worden aangepast, de erkenning wordt verwacht in 2019.

Het Werelderfgoedcomité besliste op zijn jaarlijkse vergadering van 24 juni tot 4 juli 2018 om de herdenkings- en begraaftplaatsen opgenomen in het dossier Grote Oorlog niet op te nemen op de Werelderfgoedlijst.

Speelzones

Op 20 december 2018 waren er in totaal 1.027 speelzones afgebakend (726 permanente speelzones, 115 zomerspeelzones en 186 vrij toegankelijke zones). De totale oppervlakte aan speelzones beslaat 4.408 ha of bijna 9.000 voetbalvelden (2.769 ha permanente speelzones, 938 ha zomerspeelzones en 701 ha vrij toegankelijke zones).

Officieel zijn er nog 35 gemeenten zonder speelzone in bos- of natuurgebieden. In veertien van die gemeenten is er wel een concreet engagement om een speelzone (of in bredere zin natuurlijke speelgelegenheid) te voorzien: ofwel liggen er voorstellen ter goedkeuring voor ofwel wordt de procedure tot realisatie momenteel doorlopen. Dit is zowel op korte of lange termijn afhankelijk van de specifieke lokale situatie (uitvoering natuurinrichtingswerken, opmaak natuurbeheerplan....). In nog eens negen gemeenten wordt in overleg met diverse partners verder gewerkt om tot bijkomende realisaties van speelzones te komen. In twaalf gemeenten lijkt de realisatie van een speelzone niet haalbaar of wenselijk. Dat zijn doorgaans kleine gemeenten, zonder of met een zeer beperkte oppervlakte aan bos- of natuurgebied en zonder plannen tot bosuitbreiding. Noch bij die gemeenten noch bij andere partners werden er concrete vragen naar

of voorstellen van speelzones binnen bos- of natuurgebied gedetecteerd. Bovendien voorzien die gemeenten doorgaans al andere vormen van speelinfrastructuur en is er steeds ruime speelmogelijkheid in bos en natuur voorhanden in de buurgemeenten.

In de zomer werden, in het kader van het Masterplan Bivakplaatsen, vier zomerbivakplaatsen in gebieden van Natuur en Bos ter beschikking gesteld voor jeugdkampen. Tijdens het kampjaar 2018 heeft één jeugdgroep gebruik gemaakt van dit aanbod, met name in het domein Cruysveld te Nijlen. Het kamp werd door de groep positief geëvalueerd. Voor 2019 wordt hetzelfde aanbod aangehouden en wordt er gehoopt op meerdere kampmomenten op diverse plaatsen (er wordt nu al groeiende interesse ervaren) zodat een bredere evaluatie mogelijk wordt. Dit kan leiden tot het zoeken naar bijkomende terreinen voor een uitgebreid aanbod vanaf 2020.

Op 7 juni 2018 had de studiedag Speelnatuur plaats met 49 deelnemers. Inhoudelijke focus lag op inspiratie via praktische tips en tricks bij het uitwerken van eigen speelnatuurprojecten. Doelgroepen waren regionale landschappen, overheden, provincies en gemeenten, groenbeheerders, ontwerpers en studie bureaus.

Vraaggestuurde werking 'Natuur in je buurt' en beleving

De ontwikkeling van het natuurgebruikersplatform voor computer met app werd stopgezet wegens een combinatie van technische problemen en gewijzigde context aan vraag- en aanbodzijde.

Voor de Week van Bos werd in heel Vlaanderen een samenwerking met Ketnet opgezet, waarbij spelletjes werden aangeboden op www.weekvanhetbos.be.

Een prototype voor toepassing van virtual reality in de Prosperpolder is uitgewerkt. Daarbij werd het toekomstbeeld van proefgebied Prosperpolder Zuid gebouwd met intuïtieve interactie (vraag/antwoord) met de burger in een realistische weergave van landschap, vegetatie en recreatieve elementen.

De eerste echte gebruikerstest met inwoners van het gebied vond plaats in september 2018. De deelnemers reageerden enthousiast.

OD 2.2. Natuur en Bos faciliteert en realiseert meer en beter groen in en rond de stad

Naast de concrete gebiedsgerichte projecten die elders in dit rapport aan bod komen, werd ook ingezet op kleinschaliger groen als belangrijk aspect voor de vergroening van de directe leefomgeving. De projectoproep Natuur in je Buurt 2018 werd gelanceerd. Extra aandacht ging naar de vraaggestuurde werking en klimaatadaptatie (zie ook hieronder). Negen laureaten werden geselecteerd, voor een totaalbedrag van 450.000 euro.

De projectoproep Pimp je Speelplaats 2018 werd in samenwerking met het Departement Omgeving opgevolgd. Extra middelen werden uitgetrokken om alle kwalitatief hoogstaande voorstellen te kunnen honoreren: in 2018 kregen 39 scholen een subsidie voor het vergroenen van hun speelplaats.

Ook pistes voor subsidiëring van de vergroening van andere terreinen worden verkend (projectontwikkelaars, zorgcentra...) met het oog op mogelijke bijkomende financiering en in het kader van een verbreding of opdeling van de projectoproep Natuur in je Buurt. Met de Vlaamse Confederatie Bouw werden verkennende gesprekken gevoerd voor samenwerking, met als doel meer aandacht voor kwalitatieve groenconcepten bij projectontwikkelaars.

Voor het stimuleren en uitvoeren van een natuurgerichter beheer aan hun infrastructuur werden contacten met Elia gelegd met het oog op een structurele samenwerking. Een eerste oefening was het afbakenen van gebieden die zich lenen tot een concrete samenwerking op het terrein. Voor Limburg en Vlaams-Brabant is die oefening het verst gevorderd. Eerste contacten met regiobeheerders zijn gelegd om concreet te kijken hoe complementair kan gewerkt worden en waar kan ingezet worden op publiek-private samenwerking rond beheer.

Projecten

Realisatie van stads(rand)bossen en groenpolen

De structurele werking rond het Vlaams Strategisch Gebied Brussel (VSGB) krijgt verder vorm. In april ging het gebiedsteam Groene rand van start, dat de opvolging en uitvoering van het programma Groene rand organiseert. Binnen dit programma loopt een intensief aankooptraject om het publiek toegankelijk groen in de rand uit te breiden en te versterken. In 2018 werd zo 137 ha domeinuitbreiding gerealiseerd.

Tegelijk wordt ingezet op de toegankelijkheid en beleving van de domeinbossen. Voor het natuurgebied Wolfspuiten werd begin 2018 een toegankelijkheidsregeling goedgekeurd (65 ha). In Gaasbeek-Groenenberg werd een natuurloop geopend en in Drie Fonteynen kwam er een hondensloopzone. De groene wandelroute van Basiliëk tot Basiliëk werd bewegwijzerd. De Museumtuin van Gaasbeek mocht meer dan 9.000 bezoekers verwelkomen. In het Zoniënwoud werd het eco-duct Groenendaal geopend als sluitstuk van het OZON-project.

Eind 2018 werd 1 miljoen euro subsidie toegekend aan zeven projecten van lokale besturen in de Rand voor de aankoop en/of inrichting van toegankelijk groen. Een vernieuwde infobundel die de lokale besturen informeert, werd daarvoor in mei op www.natuurenbos.be gepubliceerd.

Stand van de mijlpalen

- Verder realiseren van 200 ha bijkomend openbaar toegankelijk groen
  - Verder werken rond de drie groenpolen uit de flankerende maatregelen van het Vlaams Strategisch Gebied rond Brussel (VSGB)
  - Uitnodigen van gemeenten, intercommunales en privépartners om via aankoop en aanleg stedelijk en randstedelijk groen in het VSGB te realiseren
- Op schema:
- Gebiedsteam VSGB operationeel
  - Taakverdeling en prioritering lopende projecten en initiatie nieuwe projecten
  - Uitvoering programma volgens vier werksporen
  - Aankoopbeleid VSGB geïntensiveerd
  - VSGB-subsidies 2018 toegekend en vernieuwde informatiebundel gepubliceerd

Voor de andere groenpolen en stadsrandbossen werden volgende stappen gezet:

Oud Vliegveld

- lancering communicatietraject (opmaak en lancering website, groenpoolsafari, infomarkt..)
- De eerste versie van het globaal landschapsontwerp werd in maart 2018 gepresenteerd door het studiebureau, het definitief globaal landschapsplan zal er zijn tegen 1 maart 2019. Communicatieacties zijn lopende. Een huisstijl werd voorgesteld en een website is in opmaak. Een participatietraject met kinderen van nabijgelegen scholen is inmiddels afgerond. Via workshops en een veldbezoek konden de kinderen voorstellen uitwerken van avontuurlijke elementen die in de toekomstige groenpool geplaatst zullen worden. Een overleg tussen Natuur en Bos, de Vlaamse Waterweg en Ruimte Vlaanderen vond plaats in juni 2018. De Vlaamse Waterweg acht een vertraging van de opvulling van de zandwinningsputten met 10 jaar onvermijdelijk (oorspronkelijk voorziene datum was 2020). Dat brengt de huidige opdracht echter niet in het gedrang. Die gaat immers over het uitwerken van inrichtingsplannen en de effectieve inrichting van het westelijke deel van de groenpool, die al opgevuld is.

Parkbos Gent

- De bestaande ontwerpstudie voor Speelbos Scheldevelde werd in overleg met partners geactualiseerd. Verwervingen in functie van de inrichting zijn afgehandeld.
- De inrichting van de Oude Spoorweg als fiets- en wandelas door het Parkbos, fase 3, is afgerond. Het meubilair werd geplaatst.

Vinderhoutse bossen

- 10 ha grondverwerving voor de realisatie van bos en natuur
- Tijdens het plantseizoen werd er op zo'n 30 ha verworven terrein bos- en natuurontwikkeling gerealiseerd.

Klimaat

In de projectoproep Natuur in je Buurt werd expliciet gevraagd naar projecten die de leefbaarheid van de stad of gemeente verhogen door het creëren van een kwaliteitsvolle publieke ruimte met een ruime mate aan groene beleving onder meer via natuurgebaseerde oplossingen voor klimaatadaptatie (zoals het afstappen van verzegeling van de openbare ruimte ten voordele van meer natuurlijke waterinfiltratie en -opvang). Het belang van dit criterium werd weerspiegeld door een relatief groot gewicht in de totaalbeoordeling van het project.

Natuur en Bos werkte mee aan de Klimaatvisie 2050 (adaptatie) en het Vlaams Klimaat- en Energieplan 2021-2030 (zowel mitigatie als adaptatie) waarin we onze klimaatwerking hebben kunnen integreren. Daarbij willen we onder andere het concept van klimaatbuffers (grootschalige natuurgebaseerde oplossingen voor klimaatadaptatie) een goede plaats geven.

We werkten ook mee aan de beoordeling van de klimaatprojecten rond bebossing en vernatting, die werden ingediend in het kader van de projectoproep van het departement.

Aan het INBO werd een onderzoeksvraag gesteld naar de combineerbaarheid van vegetatietypes met verschillende overstromingsregimes. De bedoeling is om tot een uniform beoordelingskader te komen dat door alle waterbeheerders en Natuur en Bos kan worden gebruikt voor het ontwerpen en adviseren van beekherstelprojecten en overstromingsgebieden in de natuur. Daarnaast wordt het SBO-project Future Floodplains actief opgevolgd.

SD 3: Natuur en Bos valoriseert de waarde van natuur en maakt ze zichtbaar voor de maatschappij

OD 3.1. Natuur en Bos optimaliseert beheerpraktijken door te streven naar een kosteneffectief en adaptief beheer voor een breed gamma van ecosysteemdiensten

Optimalisatie van bosbeheerpraktijken en houtexploitatie

Op 29/5/2018 werd de instructie ruimingspistes goedgekeurd, waarin voor alle bossen in beheer bij Natuur en Bos een schema is vastgelegd voor het gebruik van vaste ruimingspistes bij houtexploitatie. In het Interreg-project Eco2Eco en de projecten van Natuur en Bos rond optimalisatie van bosbeheerpraktijken en houtexploitatie werd heel wat kennis en ervaring opgedaan om duurzaam boomgericht beheer, inclusief QD, op het terrein te realiseren. Door het expertenteam bos werd ondersteuning op het terrein gegeven aan boswachters en regiobeheerders voor 807,65 ha, dat is 54% van de oppervlakte die tegen eind 2018 als strategische doelstelling werd vooropgesteld door TBK en OTB. De concrete vraag kwam traag op gang maar zat het laatste kwartaal in een stroomversnelling. Het is de bedoeling de ondersteuning door dit team de volgende jaren verder te zetten.

In Eco2Eco werden ook 18.630 boompjes inheems loofhout in naaldbossen ingeplant. Dat leidt op termijn tot de omvorming naar gemengde bossen met veel inheems loofhout zonder dat eerst een kaalslag of groepenkap moet worden uitgevoerd. De 695 kloempjes werden geplant in veertien verschillende bossen (drie in Antwerpen, elf in Limburg), samen goed voor in totaal 166,14 ha. In verschillende regio's wordt deze manier van omvorming ook buiten het project gebruikt. De zomer van 2018 was de warmste sinds het begin van de metingen in 1883, er werd een hitteste record van 38,8 °C gevestigd in Hechtel-Eksel. Tegelijk was de zomer extreem droog (neerslag bedroeg slechts 63% van een normale zomer). In het project werd daarop geanticipeerd door experimenteel hydraterende gelkorrels toe te voegen die 60 keer hun volume aan water kunnen opnemen tijdens natte periodes, zodat de planten langere droogteperiodes beter kunnen overbruggen. Desondanks heeft slechts ongeveer een derde van alle planten het overleefd, blijkt uit een steekproef. Patronen en ervaringen worden verder geanalyseerd samen met de andere Eco2Eco-partners en zullen in 2019 worden uitgewerkt in richtlijnen.

Verder werd in het kader van dit project een opdracht voor het ontwikkelen van milieu-vriendelijke wildbescherming gegund (uitvoering

2019) en werden op 119,61 ha toekomstbomen opgesnoeid.

In uitvoering van de beslissing van de directieraad werden er 259 kwaliteitsstamstukken geselecteerd, samen ongeveer 500 m³, voor verkoop via een eigen Vlaams Houtpark op donderdag 21 februari 2019, in samenwerking met ONF (Frankrijk), Forstambt (Duitsland), DNF (Wallonië) en ANF (Groot-Hertogdom Luxemburg). Op die manier maken we deel uit van een internationaal netwerk van houtparken voor verkoop van kwaliteitshout.

Projecten

Genenbronnen

Een voorstel om zaadboomgaarden te behouden is aangeleverd door het INBO en werd teruggekoppeld met de zaadoogsters. Een volgende stap is het maken van concrete afspraken met betrekking tot onderhoud en opdeling van de zaadboomgaarden in functie van bereikbaarheid en oogstpotenties.

Het subsidieproject aan Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren met als doel de overdracht van het label 'Plant van Hier', inclusief opmaak van een promotieplan, is gestart in september 2018 met een looptijd van een jaar. Dit project wil een nieuw elan geven aan het gebruik van autochtone bomen en struiken in Vlaanderen.

Beheer in functie van klimaatverandering

De evaluatie van de koolstofhotspots in de gebieden van Natuur en Bos, en hun eventuele bedreigingen, en de evaluatie van de impact van courante beheeringrepen op koolstofvoorraden werden eind 2018 opgestart. De resultaten van dit onderzoek worden in de zomer 2019 verwacht.

Daarnaast wordt gewerkt aan het ontwikkelen van richtlijnen voor klimaatadaptief beheer. De focus ligt daar momenteel op natuurbranden. Interne afspraken zijn gemaakt voor de inventarisatie en gestandaardiseerde kartering van de betrokken infrastructuur. Een aangepaste werking op vlak van natuurbranden en droogte met onder meer risicoinschatting wordt eind 2018 opgestart binnen OTB en TBK. Andere aspecten (beheerplanning, windval...) volgen.

OD 3.2. Natuur en Bos streeft naar een duurzaam gebruik of medegebruik van natuur door een divers en kwalitatief aanbod van producten en de optimalisatie van hun afzet

Duurzame jacht

Op 28/4/2018 werd het theoretisch jachtexamen georganiseerd. Er waren 460 inschrijvingen. Het slaagpercentage bedroeg 73,15%. Van 6 tot 10 augustus 2018 werd het praktisch jachtexamen 2018 georganiseerd. Wegens de extreme droogte en het daarmee samenhangende brandgevaar werd de schietvaardigheidsproef met het kogelwapen uitgesteld tot 11, 12 en 28 september 2018. Er waren 454 inschrijvingen en 246 geslaagden.

De kaart van de jachtplannen 2017-2018 is op 28/5/2018 gepubliceerd op Geopunt Vlaanderen. Het digitaal platform voor het beheer van jachtplannen is ontwikkeld en werd in gebruik genomen voor de verwerking van de jachtplannen 2018-2019 met het oog op een snellere publicatie van de kaart op Geopunt Vlaanderen dan voorheen. Eind december 2018 waren zo goed als alle jachtplannen volledig geactualiseerd in het digitaal platform. Publicatie op Geopunt Vlaanderen gebeurt in januari 2019.

We blijven verder inzetten op het e-loket waar de jager en de burger alle administratieve formaliteiten op een vlotte en digitale manier met de overheid kunnen afhandelen. Een nieuw platform voor schaderegistratie (met het oog op de problematiek van everzwijnen) is in mei in gebruik genomen. Eind december werden reeds meer dan 300 meldingen geregistreerd.

Er wordt geëvalueerd hoe een duurzame jacht kan worden ingepast in het algemene beheer van onze eigen domeinen. Daarmee samenhangend werd in samenspraak met de jachtsector in tien gebieden van Natuur en Bos geëvalueerd of jachtverpachting mogelijk is en onder welke voorwaarden. De jachtsector leverde in het late najaar een voorstel van bijkomend vijf gebieden van Natuur en Bos aan waarin deze evaluatie in 2019 zal plaatsvinden. Gebaseerd op de actuele inzichten werd een draaiboek voor wildbeheer in Vlaanderen ontwikkeld.

Daarnaast werden naar aanleiding van toenemende schadeproblematieken in diverse domeinen in eigendom beheeracties opgezet in samenwerking met andere lokale terreineigenaars. Uit verschillende van die acties vloeiden duurzame samenwerkingsverbanden en oplossingen voort voor wildbeheer in onze eigen domeinen.

Het overleg in de faunabeheerzones is tijdig opgestart en werd voor de zomer afgerond. Alle

partijen zijn dit jaar meer doordrongen van de filosofie van het gebeuren, de consensussen zijn gevormd en op het terrein begint de aanpak vruchten af te werpen onder de vorm van actieve samenwerkingen. Bijkomend werd aan de gouverneurs van Antwerpen en Limburg de opdracht gegeven om de betrokken partijen verder te sensibiliseren en te motiveren met betrekking tot everzwijnbeheer. Deze contactmomenten werden grondig voorbereid en vonden plaats in november. Daarmee samenhangend werden in de Faunabeheerzones 5 tot en met 9 alle partners opnieuw samengeroepen voor een tussentijds overleg. Dat gaf de mogelijkheid om een stand van zaken te bespreken en nieuwe initiatieven op poten te zetten.

Duurzame visserij

Via samenwerking met diverse waterbeheerders en medefinanciering door het Visserijfonds worden allerlei projecten uitgevoerd ter verbetering van het structuurherstel van onze waterlopen en van de visbestanden. Ook in de Sigma-werking is dit ingebed en werden enkele innovatieve vismigratie-oplossingen in getijdengebied aangelegd waarvoor Natuur en Bos internationale erkenning heeft gekregen. De gerealiseerde projecten dragen bij aan de Europese natuurdoelen en het integraal waterbeleid. Zo zijn er in 2018 ook visdoorgangen gerealiseerd op onder meer de Aa, de Grote Nete (straalmolen) en de Wamp in het Netebekken. Voor het herstel van duurzame populaties in meerdere rivierbekkens worden kweek- en herintroductieprogramma's opgezet voor zowel habitatsoorten (rivierdonderpad, beekprik, grote modderkruiper) als voor typische en zeldzame indicatorsoorten zoals kwabaal, kopvoorn en serpeling. Het Visserijfonds voorziet via een samenwerking met het INBO de nodige middelen voor het kweekprogramma en de wetenschappelijke opvolging.

De ecologische inpassing van de visserij wordt gerealiseerd door de aanleg van hengelfaciliteiten: in 2018 werden hengelfaciliteiten aangelegd op de Aa en werd een bijkomende hengelsteiger aangelegd in Blaasveldbroek, een gebied van Natuur en Bos

In het najaar van 2018 is een wijziging van het visserijbesluit in werking getreden. Het gebruik van een leefnet is voortaan niet meer toegelaten zodat de regels over het meenemen, vervoeren en in bezit houden van vissen efficiënter kunnen gehandhaafd worden. Er is ook een lijst van tien vissoorten

die men nog in bezit mag hebben, vervoeren en gebruiken als aasvis. Snoekbaars wordt bijkomend beschermd door een maximummaat van 70 cm. Een hengelaar mag maximaal nog twintig aasvisjes in bezit houden en vervoeren, waarvan vijf levende. Alle info is te vinden op www.natuurenbos.be/ visserij.

Eind 2018 werd een visserijdecreet goedgekeurd dat vanaf 1 januari 2019 nieuwe voorwaarden voor het visverlof vastlegt. Doel is om het hengelen voor de jeugd aantrekkelijker te maken. Wie nog vis wil meenemen voor consumptie of aasvissen wil gebruiken, oefent een grotere druk uit op de visbestanden en heeft voortaan een groot visverlof nodig. Alle info over het visverlof is te vinden op www.visverlof.be.

Duurzaam hout

Wat de houtproductiedoelen betreft, is (stand van zaken op 5/12/2018) $\pm 231.380 \text{ m}^3$ hout verkocht uit zowel domeinbossen als andere openbare bossen, waarvan 36% met FSC-label. Voor de domeinbossen alleen bedraagt het aandeel verkocht hout met FSC-label 53%.

Er werd een monitoringsmethodiek uitgewerkt om de doelstellingen voor houtproductie op te volgen. Door het invoeren van de lijst van voorziene kappingen voor aanvang van het hameringseizoen kan na afloop van de hameringen nagegaan worden in welke mate de effectieve houtoogst overeenkomt met wat er in de planning voorzien werd. Op die manier kunnen knelpunten die het behalen van de houtproductiedoelen verhinderen gedetecteerd worden. Die kunnen dan ofwel via het expertenteam bos, ofwel via het inschakelen van externen opgevangen worden. Zij versterken de hameringsteams op het terrein zodat het terreinwerk kan uitgevoerd worden.

De uitgewerkte methodiek werd getest op de verkopen van juni 2018 en werd in het najaar aan de regiobeheerders toegelicht.

Natuur en Bos werkt ook verder aan het FSC-certificeren van Vlaamse bossen via het groeps-certificaat van Natuur en Bos. In 2018 werden zo'n 1.700 ha nieuwe bossen FSC-gecertificeerd. Dat zijn bossen van de gemeenten Büllingen (bosgebied in Voeren), Oostkamp en Overpelt, en ook van Natuur en Bos zelf. Ondertussen loopt de procedure voor aansluiting van diverse nieuwe openbare en private boscijezenaars, zodat begin 2019 de kaap van 25.000 ha FSC-gecertificeerde Vlaamse bossen zal overschreden worden.

Optimalisatie biomassaketen

Om het gebruik van biomassa-reststromen uit het landschap te optimaliseren werden in 2018, samen met de VLM en OVAM, twee evenementen georganiseerd onder de koepel van het platform 'oogstbare landschappen': een netwerkevent op 26 april en een workshop rond de thematiek van afval versus grondstof.

Natuur en Bos heeft op 22 oktober 2018 de Green Deal Huishoudelijke Houtverwarming mee ondertekend. De bijdrage van Natuur en Bos zal zich in hoofdzaak toespitsen op het trekkerschap van de actie 'uitwerking van betere cascadering van houtstromen'.

Klimaat

Naar aanleiding van de beslissing van de directie-raad van 9 februari 2018 werd een nota over de mogelijkheden in verband met de eventuele uitrol van N-DOP's (domestic offset projects) opgemaakt. De conclusie is dat samenwerking met andere beleidsdomeinen aangewezen is om een levensvatbaar systeem op te zetten.

OD 3.3. Natuur en Bos maakt ecosysteemdiensten zichtbaar, bouwt ze uit en promoot de toepassing ervan

Intern vormingstraject

In samenspraak met GGW, OTB en Natuurinvest werd een modulair vormingsprogramma over het gebruik van ecosysteemdiensten in de praktijk uitgewerkt, met een basisniveau en een gevorderd niveau. Doelgroepen zijn experts (GGW, OTB, TBK), projectleiders (GGW, OTB) en boswachters (OTB).

De doorlooptijd varieert van twee tot vijf dagen, eventueel verspreid over een periode twee jaar. De training wordt begeleid door het INBO.

Synergieën met andere sectoren

Natuur en Bos participeert actief in het ESD-forum van het Beleidsdomein Omgeving en in de Belgian Ecosystems and Society (BEES).

Natuur en Bos ondersteunt ook de dienst MER bij de verdere verkenning van de wijze waarop het ecosysteemdienstenconcept de milieu-effectenrapportering kan versterken.

Natuur en gezondheid

Natuur en Bos heeft een actieplan Natuur voor gezondheidswinst opgesteld, startte een forum op met de natuursector, rolt concrete acties uit gebonden aan eigen terreinen en zet allianties op. In dit kader werden onder meer volgende initiatieven uitgevoerd: Bewegen op Verwijzing in Vlaamse natuur- en bosgebieden, de campagne 30-30, coachen in de natuur en het evenement Licht op groen. Samen met het Bosforum wordt een werf met betrekking tot bos en gezondheid uit de toekomstvisie 'Bos en maatschappij' opgestart. Vanuit de innovatieoproep Gouden Sprinkhaan 2018 worden vier pilootprojecten gerealiseerd: : natuuroases, snoezelbossen, kleine wildernissen en de productie van een eigen kruideninfusie.

Twee samenwerkingen met zorginstellingen gelegen langs domeinen van Natuur en Bos worden verder uitgewerkt: met het AZ Sint Lucas te Brugge en het Openbaar Psychiatrisch Zorgcentrum (OPZC) te Rekem-Lanaken. De uitrol is gestart in het najaar 2018. In beide gevallen gaat het over therapeutisch groen of de inzet van eigen natuurgebieden in functie van de (vermaatschappelijk) van de zorg.

De werking rond natuurlopen en coachen in de natuur wordt verderop in dit document toegelicht.

Natuurwaardeverkenner

Op 27 april werd de nieuwe, nu ruimtelijk expliciete versie gelanceerd. Deze versie maakt het mogelijk om snel een kwalitatieve, kwantitatieve en monetaire inschatting van de verandering in ecosysteemdiensten te maken. De focus van de werking verschuift nu naar het opbouwen en uitbreiden van een community van gebruikers, het gebruik bij klimaatadaptatie en dergelijke. Daarnaast worden de gebruikte modellen indien nodig geactualiseerd om de verkenner up-to-date te houden.

Projecten

Natuurcoaches

Op donderdag 26 april werd het loopbaancentrum 'Coachen in de natuur' gepresenteerd in aanwezigheid van de minister. Op de website van Natuur en Bos gingen aparte pagina's online (www.coachenindenatuur.be) waarop de bezoeker informatie vindt over de aanpak van loopbaanbegeleiding in de natuur, de coach naar wie hij op zoek is en het natuurgebied in zijn omgeving waar de loopbaanbegeleiding kan plaatsvinden. Het loopbaancentrum heeft ook een eigen Facebookpagina en papieren folder. De folder wordt verspreid naar het grote publiek via de natuurcoaches van het loopbaancentrum Coachen in de Natuur en via huisartsenpraktijken. Een digitale mailing naar alle mutualiteiten en LOGO's (Lokaal Gezondheidsoverleg) en het opnemen van dit onderwerp in de beleavingsnieuwsbrief van Natuur en Bos (zomer 2018) naar 11.000 abonnees zorgden voor meer zichtbaarheid van deze dienstverlening.

Eind 2018 waren er zo'n 70 loopbaancheques aan het Loopbaancentrum Coachen in de Natuur toegekend, waarvan de helft afgewerkt is. In 2018 namen er 35 cursisten, verspreid over drie cycli, deel aan het leertraject 'Coachen in de natuur', dat door Inverde in de markt is gezet.

Dertig deelnemers ontvingen het attest van succesvolle deelname. Zij kunnen zich in 2019 laten certificeren als natuurcoach mits ze deze kennis verder toepassen in hun praktijk. Daarop worden ze dan ook verder beoordeeld. Data voor de lentecycli 2019 staan online. Ook voor deze cycli zijn er al inschrijvingen.

Pilootprojecten en demonstratieprojecten

Interreg-project GrasGoed

In het kader van het Interreg-project GrasGoed werden door Natuurinvest zeven lesdagen georganiseerd over grasraffinage, grassoorten, graslandbeheer, inventarisatie, machinegebruik, labeling en cascadering van het maaisel, met telkens twintig tot dertig deelnemers. Het inkuilen van natuurmaaisel met verschillende samenstellingen en het gebruik van het kuilgras werden uitgetest.

Een tweede lading graspapier werd bij wijze van experiment aangemaakt voor gebruik door de partners in het project. Ook werden isolatiematten vervaardigd van natuurmaaisel afkomstig uit Vlaanderen. Daarop werden testen naar onder andere brandveiligheid en isolatiewaarde uitgevoerd. Het project kon worden verlengd tot en met maart 2020. Voor de productie van isolatiematten werd gewerkt aan een businessmodel met verschillende privépartners.

Interreg-project 2B Connect

Het Interreg-project 2B Connect stond de tweede helft van 2018 grotendeels in het teken van de opleiding van bedrijfsadviseurs. In deze tweede reeks opleidingen konden geïnteresseerden kiezen tussen de eigenlijke Masterclass Adviseur Biodiversiteit en Bedrijven en een light-versie daarvan. Wie de light-versie volgt, doet dezelfde ecologische kennis op en zet die dan voornamelijk in binnen de eigen organisatie (en dus niet als extern adviseur). Voor beide opleidingen was de interesse groot: 39 mensen volgden de Masterclass Light, voor de Masterclass Adviseur waren er 30 deelnemers.

De projectfilm werd afgewerkt. Omdat de natuur sterk te lijden had onder de droge en hete zomer wordt in 2019 nog een extra filmdag voorzien. Natuurinvest staat ook in voor het

up-to-date houden van de projectwebsite (inclusief aanpassingen in het kader van de nieuwe privacywetgeving) en het verzenden van nieuwsbrieven. De voorstellingsbrochure werd herwerkt en de communicatieacties werden gepresenteerd op het partneroverleg.

De LIFE+-projecten Together en Keiheuvel-De Most worden toegelicht bij OD 1.2.

Horizon 2020-project SINCERE

Het SINCERE project (Spurring INnovations for Forest ECosystem SERvices in Europe) ging in januari 2018 van start. Het project zoekt naar innovatieve manieren om ecosysteemdiensten uit bossen te financieren. Natuurinvest is de praktijkpartner voor de Belgische case in het project, met ondersteuning van de KU Leuven als wetenschappelijke partner. Na onder meer een bezoek aan de Deense partners werden twee ecosysteemdiensten gekozen die in het project zouden kunnen worden opgenomen: habitatherstel en -verbetering in jachtgebieden en aanleg van everbuffers naast bosgebied. Gesprekken met vertegenwoordigers van de jachtsector maakten duidelijk dat er draagvlak is voor het initiatief. Na verdere uitdieping, onder meer via een stakeholderoverleg, is het voorstel met betrekking tot habitatherstel en -verbetering weerhouden. De mogelijkheid om 'kleine wildernissen' op te nemen in het project wordt nog afgetast. Het uitgewerkte projectvoorstel wordt begin 2019 voorgelegd op het projectbrede co-design event en de algemene vergadering van SINCERE.

Natuurinvest is lid van het Steering Committee van SINCERE en kan vanuit die rol wegen op het proces en de methodologie.

OD 3.4. Natuur en Bos vermarkt producten uit zijn domeinen op een duurzame manier

Voor de realisatie van deze doelstelling staat voornamelijk Natuurinvest in, die als business-partner van Natuur en Bos zorgt voor de vermarkting van de producten uit de openbare natuurdomeinen. In 2018 werden ook verdere commerciële mogelijkheden verkend van nieuwe vormen van natuurbeleving, van gebouwen en terreinen van Natuur en Bos, van andere biomassa uit onze gebieden...

In 2018 werden tien concessiedossiers afgesloten, zodat we momenteel 47 gebouwen in concessie geven.

Projecten

Innovatieprogramma van Natuur en Bos

Het innovatieprogramma voor vermarktbaar producten leidde in 2018 tot het uitwerken van 'trouwen in de natuur'.

Trouwen in de natuur staat voor een intense natuurbeleving op een van de mooiste dagen in een mensenleven. Het bruidspaar brengt de familie en vriendenkring mee voor een unieke ervaring in de natuur, wat een uitdijend effect op vlak van natuurbeleving teweegbrengt.

Geschikte testlocaties werden geselecteerd, hoofdzakelijk in de Groene rand. Die worden actief aangeboden aan evenementenplanners. De eerste huwelijken in de natuur zullen plaatsvinden in 2019.

Eco2Eco

Het project Eco2Eco is een project met een ruime scope. Een van de werkpakketten betreft het "experimenteel ontwikkelen van de houtverkoop nieuwe stijl". Verschillende haalbaarheidsstudies over nieuwe vermarktingsprocédés en/of producten werden opgestart, net zoals de ontwikkeling van

een online houtverkoopmodule voor Natuur en Bos. Binnenkort zullen we de mogelijkheden van dit innovatieve verkoopsysteem op de markt verkennen. In de marge van het project werd eveneens het eerste Vlaamse Houtpark ontwikkeld, onder de koepel van de houtverkoop in Saint Ahold. De effectieve veiling had plaats in februari 2019. Ook het expertenteam bos, dat op aangeven van de regio's specifieke ondersteuning biedt bij bepaalde beheersituaties, past binnen deze projectwerking. Onder meer aan de hand van de QD-beheermethode worden de principes van boomgericht beheer toegepast om (onder andere) de productie van kwaliteitshout in de hand te werken. De aankoop van een bijtreklier op rupsbanden biedt de kans om te experimenteren met moderne uitsleeptechnieken die de bodem beschermen, dankzij het werken met uitrijpistes om de 40 meter. Een tweede QD-stage vond plaats in Duitsland, net zoals een 'train de trainer'-opleiding.

In het Zwin Natuur Park werden de vermarktingsmogelijkheden van de unieke natuurbeleving verder verkend. Sinds september 2018 maakt het Zwin Natuur Park deel uit van het excursieaanbod in de nieuwe cruiseterminal van Zeebrugge via een 'hop on hop off'-bus die aan het park stopt. Het verhuur van de zalen en het Kijkcentrum gaat in stijgende lijn. Een foto- en filmreglement werd opgemaakt. Er is mogelijkheid om activiteiten/evenementen en catering op maat uit te werken voor bedrijven, verenigingen en groepen. Populair is bijvoorbeeld de Zwin Challenge, een teambuildingsformule die goed aanslaat bij bedrijven en groepen. Gepaste communicatieacties ondersteunen de werking en zetten de producten in de kijker.

2 Rapportering over de **uitvoering** van de **beheerdoelstellingen**

2.1 Innovatie

Het innovatiebureau heeft in 2018 een heel traject afgelegd. Een handleiding voor het opstarten, oproepen, selecteren en begeleiden van innovatieve projecten werd uitgeschreven. Producten die hier al uit resulteerden zijn onder meer een innovatiedraaiboek, een online tool waarop de innovatieve ideeën worden verzameld en een (digitaal) innovatiekompas om die ideeën een score te kunnen geven. De innovatiewedstrijd Gouden Sprinkhaan 2.0 werd gelanceerd, waarbij alle personeelsleden van Natuur en Bos ideeën konden indienen rond natuur en gezondheid.

Deze voorstellen kregen een score met behulp van het innovatiekompas. De directieraad selecteerde nadien vier innovatieprojecten: natuuroases, kleine wildernissen, snoezelbossen en de kruideninfusie 'Natuurlijk Goed', die allemaal op zes maanden tijd gerealiseerd moesten worden.

Een nieuwe oproep werd voorbereid voor lancering op 7 januari 2019, ditmaal voor de hele Vlaamse overheid. De oproep zal ruime communicatieaandacht krijgen. In deze tweede editie wordt opgeroepen om innovatieve ideeën in te dienen rond natuur en bewegen.

Samen met Informatie Vlaanderen werkte Natuur en Bos het project 'Geïntegreerde natuurplannen via blockchain' uit. In De Tijd van 4/7/2018 verscheen een interview met de administrateur-generaal over het gebruik van blockchain door Natuur en Bos. Met dit project werden we ook genomineerd voor een E-gov Award voor beloftevolle digitaliseringsprojecten van werkgeversorganisatie Agoria.

2.2 Kennisdeling en vorming

Vorming en opleidingsinitiatieven worden georganiseerd en in de markt gezet onder de naam Inverde. Dit aanbod richt zich zowel naar externen als naar de medewerkers van Natuur en Bos. In augustus 2018 lanceerde Natuurinvest een nieuwe website en een nieuw beheersysteem voor opleidingen. De planning, rapportage en evaluatie van opleidingen gebeurt vanaf nu in een

Learning Management System (LMS): een online softwareapplicatie met meer geautomatiseerde beheersfuncties, extra functionaliteiten in het aanbieden en meten van opleidingen, aangevuld met functies voor online samenwerking.

In 2018 volgden 308 medewerkers van Natuur en Bos een vorming via individuele inschrijvingen, goed voor 3.220 uren of 440,5 dagen opleiding. Voor permanente vorming - dat zijn de trajecten die door Inverde voor Natuur en Bos georganiseerd worden - werden maar liefst 1.110 inschrijvingen geteld.

Daarnaast haalden 229 individuele arbeiders en werknemers van Natuur en Bos een of meerdere certificaten waarbij ze hun competentie aantoonde in gestandaardiseerde testen over het gebruik van gevaarlijke machines of het uitvoeren van gevaarlijke taken.

Via interne nieuwsbrieven en brunchboxen wordt het personeel geïnformeerd over recente ontwikkelingen in het beleid, de wetgeving en belangrijke aspecten van organisatie en werking van Natuur en Bos.

Vormingsplannen

In het kader van het operationeel vormingsplan werden er meerdere opleidingen georganiseerd. Een greep van de trajecten die plaatsvonden in 2018:

- Onthaal: de novieten
- Excel voor ploegbazen
- Leidinggeven
- Leiderschap voor ploegbazen (talent)
- Integriteitstraining
- Tactische Politie Interventie
- Communiceren met respect en effect
- Toegepaste milieutechniek – Hydrologie
- Bosbeheer
- Ontmoetingsdag arbeiders
- Dag van de ondersteuners
- Focus 2018
- Overheidsopdrachten
- Infosessie GDPR

Binnen de entiteitseigen veranderingstrajecten Vlucht Vooruit en Natuurinspectie Springt werkten respectievelijk OTB en NISIP een vormingsplan uit waarin vakmanschap en kennisdeling centraal staan.

Het traject Leiderschap Natuur en Bos

In 2018 lag de focus op het ontwikkelen van de eigen leiderschapsstijl en het versterken van de soft skills met betrekking tot het doorvoeren van verandering, het stapsgewijze werken naar verbetering, het opmaken van werkplannen en het zorg dragen voor het welzijn van de medewerkers. Deze thema's kwamen aan bod via workshops en intervisie. Deze leervormen werden positief geëvalueerd.

Het traject Digitalisering

Binnen het veranderingstraject van de Vlucht Vooruit werd een digitaliseringsproject gestart om alle boswachters een tablet ter beschikking te stellen en hen te trainen om deze tablet te gebruiken voor een aantal toepassingen. Op 2 juli 2018 vond de 'train de trainer'-vorming voor tien power users' plaats en werd er een opleiding gegeven voor het gebruik van onder andere de e-mailaccount en de Ivanho-app. De verdere uitrol van dit programma voor alle boswachters vond plaats in november 2018.

De nieuw opgerichte stuurgroep informatiebeleid bekijkt hoe de implementatie van onder meer Office365 en SharePoint vlot kan verlopen binnen de verschillende entiteiten.

Het traject Veiligheid en Welzijn

In het kader van veiligheid werd de aanwervingsprocedure van twee veiligheidscoaches gestart, met focus op het uitbouwen van het veiligheidsbeleid, -coaching en sensibilisering van de ploegbazen en hun ploegen. Een ander initiatief is het leiderschapstraject voor de ploegbazen.

In het kader van welzijn werd beslist om begeleiding op maat geven bij de implementatie van nieuwe regelgeving en bij nieuwe soft- of hardware. Enkele concrete voorbeelden uit 2018 zijn vorming rond nieuwe beheerplannen, regelgeving graslanden en natuurstreefbeelden. Een ander voorbeeld is de 'train de trainer' voor power users bij de ingebruikname van tablets (zie boven).

Ten slotte hebben de leidinggevendenden van Natuur en Bos in 2018 een traject doorlopen rond integriteit.

Voor de professionele ontwikkeling van de doelgroep werden in 2018 volgende vormingstrajecten uitgewerkt: communiceren bij advies, toegepaste milieutechnieken, ontmoetingsdag arbeiders, dag van de ondersteuners en overheidsopdrachten.

Binnen Natuur en Bos zijn er 267 Europese ketting-zaagbrevetten behaald in 2018 door arbeiders en ploegbazen. Verder heeft Inverde zijn ECS en ECC 1 en 2 opleidingen en proeven in het voorjaar van 2018 beperkt gratis aangeboden aan de werknemers van Natuur en Bos voor een veilige uitvoering van hun brandhoutrecht.

2.3 Personeel en organisatie

Personeelsmanagement en organisatieontwikkeling

Programma Organisatie

Het project Functieclassificatie resulteerde in actualisering van de huidige functiebeschrijvingen en indeling in een functiematrix uitgedrukt in functiefamilies en functieklassen. Dit personeelsplan is gecommuniceerd aan de medewerkers van Natuur en Bos.

De officiële communicatie van de wegingsresultaten aan individuele functiehouders is door de minister van Bestuurszaken opgeschort tot er meer duidelijkheid is over de concrete gevolgen van het vernieuwde loopbaan- en beloningsbeleid. Natuur en Bos heeft intussen de eerste stappen gezet naar de opmaak van een nieuw personeelsplan op basis van de nieuwe functiematrix. Er zal samen met de directieraad een strategische HR-oriëntatie gebeuren die gebaseerd is op een duurzaam loopbaanbeleid.

De uitvoering van het personeelsplan 2017-2019 is nauw opgevolgd waardoor de voorziene doelstellingen gehaald zullen worden.

De jaaractieplannen van beide leiderschapstrajecten (leidinggevend algemeen en ploegbazen) werden uitgevoerd. De implementatie is geëvalueerd door de directieraad. Aandachtspunten zijn verwerkt in de goedgekeurde jaaractieplannen 2019.

Het veranderteam helpt Natuur en Bos om expertise op te bouwen rond verandermanagement, teamwerking, project- en procesmanagement. Het team engageerde zich om werk te maken van het welzijnsproject Ballast Overboord. Ballast Overboord ondersteunt teams en entiteiten die kleine en grote verbeteringen in hun werking willen aanbrengen. Het resultaat is meer werkbaar werk voor de medewerkers. Daarnaast begeleidt het veranderteam teams in specifieke opdrachten rond visievorming (vb. Regiovisie OTB), teamwerking (vb. Regio Hoge Kempen, IT, LONT) en procesoptimalisatie (vb. digitalisering van inventaris- en voorraadbeheer).

Het doelstellingenmanagement evolueerde naar een volgend stadium: er werd gestart met de opmaak van een strategiekaart voor de directieraad om resultaten nog beter te kunnen opvolgen en bij te sturen en om de impact te zien van nieuwe beslissingen op de hele organisatie. Op basis van deze strategiekaart werd het Ondernemingsplan 2019 opgemaakt.

Een aanpak voor een analytisch boekhoudsysteem werd uitgewerkt. Het concept werd goedgekeurd door de directieraad. Het budgetplan 2019 werd gekoppeld aan doelstellingen en, indien van toepassing, aan specifieke projecten. De codering werd opgezet in Orafin, zodat de dossiers vanaf 2019 aan een projectcode gekoppeld kunnen worden en er analytisch gerapporteerd kan worden.

Rond diversiteit zijn twaalf jaaracties gedefinieerd, die nu uitgevoerd worden. De opvolging ervan gebeurt door de werkgroep diversiteit. De evaluatie en het nieuwe jaaractieplan worden begin 2019 voorgelegd aan de directieraad en het EOC.

Werken aan cultuur wordt geïntegreerd in verschillende lopende acties met betrekking tot organisatie en personeel. In de loop van 2018 werd ruime aandacht besteed aan integriteit. Twee lopende projecten uit 2017 over integriteit kwamen bij leidinggevenden van Natuur en Bos en de afdeling AVES, in samenwerking met Diversity, werden voltooid. Het integriteitsplan 2018 werd zo goed als volledig uitgevoerd, met updates van richtlijnen, instructies en procedures (o.a. de cumulrichtlijn, wagenrichtlijn, kledijrichtlijn), sensibiliserende communicatie (o.a. rol contactpersoon integriteit en vertrouwenspersonen), detectie en opvolging van (potentiële) integriteitsschendingen, standpuntbepalingen over 'lidmaatschap in verenigingen' en 'het primaat van de politiek', een sessie integriteit aan de novieten en het aanwerven van een extra contactpersoon integriteit. De acties die nog lopen, zullen in het eerste deel van 2019 voltooid worden.

Programma dienstverlening

De voorbereidingen voor een klantenportaal voor de interne dienstverlening zijn voorlopig stopgezet. Na een marktverkenning, overleg met het Facilitair Bedrijf en afweging van kosten en baten wordt eerst de implementatie van het nieuwe intranet en de tool voor voorraad- en inventarisbeheer (Maximo) afgewacht.

Processen werden verder geoptimaliseerd in functie van een goede dienstverlening:

- Na evaluatie van interne mobiliteit en selectie is een procedure opgezet waarbij leermomenten systematisch leiden tot verbetering. Zo is een gestroomlijnd proces ontstaan, dat stevig ingeburgerd is binnen Natuur en Bos. De helft van de vacatures werd ingevuld via interne mobiliteit.
- Uniforme financiële procesflows werden opgemaakt.
  - Taken en personeel werden overgedragen na akkoord met het departement OMG
  - Opvolging en afhandeling facturen werden gecentraliseerd bij de cel financiën
  - Aanpassingen aan de toepassing Findos werden opgestart via een werkgroep
  - De lancering van Findos 2.0 werd uitgesteld naar april 2019
- Voor de opvolging van de post werden processen opnieuw in kaart gebracht met de bedoeling dit in de toekomst efficiënter te kunnen doen via een nieuwe databank.
  - De business analyse situatie 'to be' is gebeurd
  - De definitieve keuze werd gemaakt om een bestaand product op de markt te zoeken
  - Verdere uitwerking is voorzien in 2019

- Afbouw telefonische oproepen bij Natuur en Bos: Het aantal contacten die 1700 (Informatie Vlaanderen) voor Natuur en Bos verwerkt, is zeer gunstig geëvolueerd. Het aantal oproepen die de Vlaamse Infolijn verwerkte voor Natuur en Bos, steeg van gemiddeld 27 per maand begin 2018 tot meer dan 150 per maand in het najaar van 2018.

De overgang naar Personeelspunt wordt geïmplementeerd volgens de voorgestelde implementatieplanning. Natuur en Bos heeft de verschillende stappen van de uitrol van Personeelspunt door AgO mee gezet (profielbeheer, testsessies, infovergaderingen). Een interne projectleider is aangesteld die de implementatie van de module prestatie management zal begeleiden.

Een nieuwe aanpak voor inventaris- en voorraadbeheer werd uitgewerkt. Een toepassing werd geselecteerd en de nodige voorbereidingen werden getroffen voor de ingebruikname vanaf januari 2019.

Programma welzijn

Via cocreatie werd met medewerkers uit de hele organisatie een welzijnsplan uitgewerkt. Dit omvat negentien acties die uitgevoerd en opgevolgd worden. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de stand van zaken:

Ballast Overboord! Focus 2018: kerntaken op teamniveau	G	2018: werkdruk bespreekbaar maken op teamniveau. Voorstel van aanpak goedgekeurd door DR.
Bekendmaking hulpkanalen m.b.t. psychosociaal welzijn. Focus 2018: informatie, folders & affiches actualiseren.	G	Uitgevoerd
Beslisruimte vergroten. Vastleggen voorwaarden om verantwoordelijkheid te vergroten.	G	2017: PTOW en afschaffen prikklok. In 2018 geen actie. 2019: vastleggen voorwaarden om verantwoordelijkheid te vergroten.
Communicatie DR: aanspreekbaarheid directieraad vergroten. DR on tour, algemene vergadering, gewenste communicatie DR, hoofden entiteiten op werklocaties	G	Aandachtspunt 2018: hoofden entiteit regelmatig op werklocatie. Een DR on tour ging door in het Sigmagebied cluster Kalkense meersen en in het Zwin.
Continue communicatie rond welzijn. Focus 2018: tien keer communiceren over welzijn, ongeveer één keer per maand. Voorbeeld: opstart welzijnsambassadeurs.	G	Om de vier à zes weken wordt een actie van het welzijnsplan belicht.
Erkenning en waardering. Focus 2018: sensibilisering	G	Geen project voor uitgewerkt, wel aandacht voor coaching binnen traject Leiderschap@ANB.
Integriteit & ethisch leiderschap: thema integriteit in traject leiderschap opnemen	G	Gerealiseerd, traject bij AVES en training voor leidinggevenden. Terugkoppeling naar DR.

Interne mobiliteit en heroriëntering. Focus 2018: heroriëntering van mensen van wie de opdracht wegvalt of die nood hebben aan aangepast werk.	G	Op schema
Kennisdeling. Focus 2018: kennis delen in vormingsplan, bij nieuwe digitale projecten en nieuwe wetgeving, peter-/meterschap als manier van kennisdeling, kennisdeling bij vertrek, dossieroverleg als vorm van kennisdeling, kennisborging door handleidingen en instructies actueel te houden.	O	Vertraagd. OTB werkt aan een vormingsplan op maat. Het vormingsplan Natuurinspectie is afgerond en goedgekeurd door de DR. Bij digitalisering voor boswachters is veel aandacht voor kennisdeling. Nog te doen: peter-/meterschap evalueren en bijsturen (HRM).
Kleine, voortdurende werkverbeteringen. Focus 2018: opstarten	G	Projectplan is opgemaakt en wordt voorgelegd op een van de volgende DR.
Loon naar werken. Focus 2018: functieclassificatie + inventariseren onbillijkheden	O	Functieclassificatie eind 2017. Momenteel on hold (zie hoger).
Monitoring Welzijn	O	Beslissing DR dd. 31.08: we maken gebruik van de bestaande personeelsbevraging AgO om inzicht over situatie van welzijn binnen Natuur en Bos te bekomen. Nadien wordt beslist of er nog bijkomende, meer specifieke bevraging m.b.t. welzijnsitems moet gebeuren.
Re-integratiebeleid. Focus 2018: het algemeen kader/beleid rond re-integratie opmaken a.d.h.v. het verloop van voorgaande individuele casussen en het stappenplan van Vlucht Vooruit	G	Werd uitgerold voor groenarbeiders vanaf 1 sept. Opleiding re-integratiemedewerkers is gebeurd. Uitrol naar heel Natuur en Bos: beslissing wordt voorbereid in het eerste kwartaal van 2019.
Talentbeleid. Focus 2018: consolideren talentbeleid + rol leidinggevende in opvolging	G	Voor op schema. In tweede helft 2018 vooral aandacht voor opvolging-op-maat binnen OTB en GGW.
VAC-coördinator (floormanager). Focus 2018: consolideren werking	G	Uitgevoerd
Verandering sturen en versnellen. Veranderplannen maken, competenties om verandering te sturen verhogen en successen vieren	G	Opstart veranderteam getrokken door SOD. Aandacht voor verandering in trajecten Vlucht Vooruit, Natuurinspectie Springt en Leiderschap@ANB.
Welzijn op de agenda. Focus 2018: opstarten via netwerkcafé DEME	O	Netwerkcafé dat bedoeld was als start kon niet plaatsvinden. Welzijn en veiligheid worden als thema opgenomen voor de Focusdag januari 2019.
Welzijnsambassadeurs: werking opstarten	G	Op spoor. Site voor welzijnsambassadeurs, tweede keer samengekomen.
Werkbare teams. Focus 2018: methodiek uitbouwen + evaluatie teamplanning	G	Ondersteuningsaanbod aan teams die willen focussen op teamplanning of teamontwikkeling.

Programma informatiemanagement

De nodige voorbereidingen zijn getroffen om de AVG (Algemene verordening gegevensbescherming) te implementeren. Een actieplan voor de volgende jaren werd uitgewerkt en is in uitvoering. Hieraan gekoppeld werd gestart met de classificatie van data volgens vertrouwelijkheid op basis van een verwerkingsregister.

Een informatiebeheerplan werd opgemaakt. Begin 2019 wordt dit voorgelegd aan de selectiecommissie. Een nieuw intranet is in voorbereiding. Een ruimere visie en aanpak rond informatiemanagement wordt voorbereid. Daarvoor werden een stuurgroep en een werkgroep met informatiebeheerders opgericht.

Financieel management

Zie ook het programma 'dienstverlening' in verband met de implementatie van uniforme financiële procesflows en de tijdige betaling van facturen.

Sinds 1 maart 2018 beheert Natuur en Bos zelf al zijn financiële processen, zoals het opmaken van inkooporders, betalen van facturen en terugvorderen van reiskosten. De bestaande samenwerkingsovereenkomst met het Departement Omgeving werd stopgezet en er werden twee personeelsleden overgedragen. Daardoor konden de financiële processen binnen Natuur en Bos ook geüniformiseerd en gedigitaliseerd worden. Medewerkers voeren nu reis- en verblijfskosten zelf in het financieel systeem in en leidinggevenden keuren ze daar ook goed, terwijl dit vroeger op papier gebeurde. Ook de betaling van facturen gebeurt nu binnen overal op dezelfde manier. Om de opmaak van inkooporders te uniformiseren waren er eerst aanpassingen nodig in het ondersteunende IT-systeem.

Die zullen ook zorgen voor een aanzienlijke administratieve vereenvoudiging. De ontwikkelingen daarvoor zijn volop bezig. Implementatie wordt verwacht in het voorjaar van 2019.

Natuur en Bos is binnen het beleidsdomein Omgeving een van de beste presteerders op het vlak van tijdige betaling van facturen. Eind november 2018 was 86% van alle facturen betaald binnen 30 dagen na ontvangst. Dit percentage kan nog verder opgedreven worden door het aandeel e-invoicing te verhogen. De sleutel daarvoor ligt bij het centrale Boekhoudkantoor.

Bij de begrotingsopmaak van 2019 werd er 10 miljoen euro aan bijkomende middelen vrijgemaakt voor de realisatie van het Natura 2000-programma. Het totale bijkomende budget voor IHD op begrotingsartikel van Natuur en Bos komt daarmee op 24 miljoen euro. Het overgrote deel werd gebruikt om in te zetten op onderhoudsbeheer en terreininvesteringen, zowel in eigen domeinen als op terreinen van derden.

Interne audit

Begin 2018 werd een volledige risicoanalyse uitgevoerd. Die leidde tot het identificeren van tien prioritaire organisatie-brede risico's. Daarnaast gebeurden er risicoanalyses voor de kern-en ondersteunende processen. De methodologie voor risico-identificatie en -evaluatie én voor risicobeheer is volledig beschreven en gedocumenteerd. Audit Vlaanderen schatte de maturiteit van het risicomangement hoog in met een globale score van 2.9 voor risico-identificatie en -evaluatie en een 3 voor risicobeheer. Ze formuleerden één aanbeveling over het formaliseren van rollen en verantwoordelijkheden.

Interne Audit volgde de uitvoering van de aanbevelingen van alle audits, zowel de interne als die van Audit Vlaanderen en het Rekenhof, en valideert (al dan niet) de effectieve uitvoering van de acties die door het management gerapporteerd worden. Interne Audit rapporteert hierover maandelijks op de directieraad. Interne Audit zorgt eveneens voor de voortgangsrapportering aan het Rekenhof. De voortgangsrapportering aan Audit Vlaanderen verloopt in overleg met en via het ankerpunt organisatiebeheersing.

2.4 Communicatie

Projecten

Communicatieve ontsluiting van natuurgebieden

Stand van de mijlpalen/indicatoren:

- *50 à 60 extra natuurgebieden krijgen een correcte informatie op en over het terrein (onthaalborden, folders, website, sociale media...)*
Situatie voor de infoborden:
  - dertien gebieden zijn al afgewerkt.
  - tien gebieden zitten in ontwerp
  - tien gebieden opgestart
 Website: wordt continu up-to-date gehouden met wijzigingen (boswachters, TR, bivakzones, info over werken...)
- *een belevingsnieuwsbrief per seizoen*
Er werden vier belevingsnieuwsbrieven uitgestuurd, naar ongeveer 12.000 abonnees, die allemaal een openingsgraad hebben tussen de 45-55% (benchmark is 35%).
- *campagne Week van het Bos en Buitengewoon*
In 2017 hadden we één grote campagne Week van het Bos. Deze campagne bevatte drie luiken:
  1. Mediacampagne richting brede publiek
  2. Activiteiten
  3. Educatief luik met focus op vijfde en zesde leerjaar (kinderen en hun leerkrachten).
 Drie luiken en dus ook drie doelen van een campagne die 180.000 euro kostte.
In 2018 zijn we gegaan voor een vernieuwde aanpak
  - De publiekscampagne Doe eens Buitengewoon met budget van 120.000 euro
  - De scholencampagne Week van het Bos met budget van 60.000 euro

1. De publiekscampagne Doe eens Buitengewoon

De krachtlijnen van de campagne:

- De inhoud vanuit een toeristische invalshoek bekijken en ons bestaand aanbod als troef uitspelen.
Natuur en Bos heeft een schat aan beleving in de natuur te bieden. Door gebruik te maken van leuke copy en sprekende beelden zetten we ons belevingsaanbod extra in de kijker.
- Drempelverlagend werken: natuurbeleving kan ook starten in je eigen tuin of op je eigen terras.
Je hoeft niet altijd grote verplaatsingen te doen.
- Binnen het voorziene budget goede media-kanalen (Het Laatste Nieuws, influencers, en sociale media) inzetten en daarmee inspelen op de seizoenen en de noden/behoefte van de mensen. Het is hoofdzakelijk een digitale campagne waarbij we inzetten op website (eigen website en die van anderen) en sociale media (Facebook en Instagram).
- Het ultieme doel van de campagne is mensen de natuur doen beleven. Het concrete doel is bewustzijn creëren en bezoekers naar ons aanbod lokken.

Campagne in een notendop:

- Kick-off was begin september 2018 en de huidige aanbesteding loopt nog tot eind februari 2019.
Enkele resultaten uit het najaar 2018:
  - Vier filmpjes:
    - Bevers spotten met Adil El Arbi
    - Trakteer je familie op een 1.000-sterren-overnachting met Staf Coppens en zijn zoon Beau

- Dagje ontspannen met Julie Van den Steen
- Trap eens lekker door met Joke Schauvliege
- Mediakanalen:
- Het Laatste Nieuws
- Influencers
- Steeds meenemen in contacten met pers voor wat betreft beleving

Conclusies Doe eens Buitengewoon

- Belangrijker dan de grote bereikcijfers zijn de Click-Through Rate (CTR) en Cost Per Click (CPC) via sociale media. Een groot bereik is belangrijk om bewustwording te creëren, maar is geen waardemeter voor de kwaliteit van wat we doen. Via sociale media kun je heel gericht inzetten om welbepaalde doelgroepen te bereiken. De kunst is dus om kwaliteitsvolle inhoud op maat van een bepaalde doelgroep te maken en die ook bij die doelgroep te krijgen. Door het feit dat de CTR op onze Facebookposts consequent boven de benchmark ligt (boven 1,2%) en de CPC consequent onder de benchmark ligt (onder 0,35 euro), kunnen we stellen dat wat we doen ook werkt. Het aantal reacties en vind-ik-leuks en het aantal keer delen van een post tonen bovendien dat het engagement hoog ligt.
  - De filmpjes scoren zeer goed
  - Absolute uitschieter is de post 'vertrouw op je beste vriend' (over honden en honden-zones) met een CTR van 6,4% en een CPC van 0,04 euro
- Intern krijgen we goede reacties. De campagne speelt in op het bestaande aanbod, waardoor er weinig tot geen extra werklust is voor collega's buiten het communicatieteam.

2. De scholencampagne Week van het Bos met als thema ravotten

Er werden twee pakketten uitgewerkt:

- Voor 5- tot 8-jarigen: Pelle (de koperwiek), Pluim (de eekhoorn) en Prik (de egel)
  - Drempelverlagend door onderverdeling tussen activiteiten in de klas, op de speelplaats/in de turnzaal en in de natuur.
  - Innovatief door het aanmaken en gebruiken van animatiefilmpjes waarbij Pelle, Pluim en Prik de hoofdrol spelen en de kinderen op sleeptouw nemen en uitdagen.
- Voor 9- tot 12- jarigen: zes quizrondes waarbij telkens één motorische kwaliteit aan bod komt.

Conclusies Week van het Bos:

- Het engagement van de leerkrachten neemt duidelijk toe: aantal deelnemers scholenwedstrijd ter illustratie: in 2017 waren er 180

inzendingen (goed voor 4.543 leerlingen), in 2018 waren er 360 inzendingen (goed voor 11.071 leerlingen).

Uit een bevraging in 2017 (uitgevoerd door Ivox) blijkt dat acht op de tien leerkrachten in 2017 aangaven opnieuw te willen deelnemen. De kwaliteit van ons aanbod zit dus zeer goed.

- Continuïteit werkt: we plukten de vruchten van de inspanningen van de voorbije jaren.
- Stilstaan is achteruitgaan: door te meten (bevragingen) hebben we ons aanbod en onze communicatiemethode bijgesteld.
  - Bijvoorbeeld: opdeling educatieve pakketten in 6- tot 9- jarigen en 9- tot 12- jarigen.
  - Ontwikkelen en verspreiden van een A5-flyer naar de scholen met focus op educatieve pakketten en de wedstrijd.
  - Promotie voor Week van het Bos naar lerarenopleiding in functie van toekomstig engagement.
- Focus en visie werkt.
- Bouwen aan de toekomst loont:
  - Thema's die twee jaar blijven
  - Concreet: De Helden nu al twee edities de hoofdprijs en Ketnet staat nu voor het eerst met logo op affiche
  - 2019: mogelijke samenwerking met Ketnet

Website natuurenbos.be

Stand van de mijlpalen/indicatoren:

- *Een stijging van het aantal bezoekers van de website natuurenbos.be met 13 procent*
  - 816.713 (unieke) bezoekers (t.o.v 720.360 in 2017): + 13,38 procent
  - 1.221.448 sessies (t.o.v. 1.094.122 in 2017): + 11,64 procent.

De schaatsgekte, het Hyacintenfestival, de campagne Buitengewoon en het importeren van de website weekvanhetbos.be zorgden voor extra bezoekers.

- *een nieuwe data-architectuur waarbinnen ruimte is voor het bredere verhaal*

De visie is verder uitgewerkt in het kader van de vernieuwde url-strategie van de Vlaamse overheid. Het dienstverleningsluik van onze website zal verhuizen naar een nieuwe site, opgebouwd uit webcomponenten, met de nieuwe url: www.vlaanderen.be/natuurenbos. De belevingsite blijft bestaan. De vakmanschaps-component krijgt een plaats op beide platformen. We zorgen voor voldoende doorklikmogelijkheden tussen de sites voor de nodige samenhang. Er werd hiervoor een projectplan uitgewerkt.

Aanstekelijke uitstraling

Stand van de mijlpalen/indicatoren

- *een duidelijk uitgewerkt pers- en pr-plan is voorhanden*
Alle mogelijke evenementen die pers- of pr-waardig zijn worden bijgehouden. Een aantal ervan wordt geselecteerd en naar een 'hogere' niveau getrokken, zoals het Hyacintenfestival. Enkele resultaten:
  - De administrateur-generaal zette de toon met een opiniestuk in De Standaard, waar het spanningsveld tussen beschermen en beleven in dergelijke campagnes aan bod kwam.
  - In april waren er 130.000 unieke bezoekers voor de websites www.hallerbos.be en www.hyacintenfestival.be (in 2017 waren er 120.000 unieke bezoekers voor beide websites).
  - veertig actieve vrijwilligers
  - 13.500 mensen namen de pendelbus
  - Massale persaandacht: zoekterm hyacint levert in het krantenoverzicht 62 resultaten op hyacintenfestival 65 en Hallerbos 184 (enkel in de maand april)
Om er één toppertje uit te kiezen:
<https://www.een.be/iedereen-beroemd/wood-wide-web>
  - Op vraag van Natuur en Bos en de stad Halle plaatste toerisme Vlaams-Brabant een wandelteller in het Hallerbos ter hoogte van Acht Dreven. Slechts één wandelteller, dus slechts een fractie van het aantal bezoekers, en toch kwam die teller alleen al op 40.000 unieke bezoekers voor de maand april.

Wervende verhalen

Stand van de mijlpalen/indicatoren

- *Een duidelijke visie over de integratie van het biodiversiteitsverhaal in de strategie rond belevingscommunicatie is uitgewerkt.*
De Live, Listen, Lead strategie (LLL-strategie) is een reflex geworden in alles wat we doen. In persberichten en acties trachten we impliciet de drie de aspecten aan bod te laten komen. Concreet krijgt het ook vorm in de conceptaanpak van de sociale media, waarbij we regelmatig de brug tussen beleven en biodiver-

siteit maken. Daarnaast is er gewerkt aan de storytelling van Natuur en Bos. Er is een duidelijke kernboodschap geformuleerd en daarrond is een wervend verhaal uitgewerkt.

- *Alle standaardbrieven die Natuur en Bos verstuurt naar stakeholders zijn geïnventariseerd, tien sjablonen zijn bijgewerkt*
In samenwerking met AVES werden vier standaardbrieven omgezet in 'heldere' taal. De communicatie rond de projectoproepen steekt in een nieuw jasje.
- *Drie nieuwsbrieven voor de vrijwilligers worden uitgebracht en hebben een duidelijke plek op de site*
Drie nieuwsbrieven werden verstuurd in 2018. De statistieken tonen aan dat deze nieuwsbrieven vlot gelezen worden door de doelgroep.
- *Eén concreet project wordt gerealiseerd als uitvoering van de strategie.*
De beslissing van de Vlaamse regering om de toegankelijkheid om te keren en elke wandelaar toe te laten om buiten de paden te wandelen werd communicatief uitgewerkt volgens de LLL-strategie. Zo lag de focus op de beleving (welkom), maar ook op dienstverlening en vakmanschap en het belang van de biodiversiteit door
  - te werken aan een goed overzicht van wat waar kan (dienstverlening)
  - te verzekeren dat we over de natuur zullen waken zodat die niet achteruitgaat en dat we de gevoelige plekkjes zullen vrijwaren (vakmanschap)
  - belang van biodiversiteit (dieren vertellen waarom het belangrijk is dat je niet overal in de natuur zomaar kan rondlopen)
- *Een mooi communicatieproduct over de jaarresultaten wordt ruim verspreid.*
Dit is vervangen door integratie van de resultaten in de sociale media kalender.
- *Er worden vijf reportages op PlattelandsTV uitgezonden.*
Er zijn zes reportages op PlattelandsTV uitgezonden in 2018:
  - Gladde slang
  - Hyacintenfestival
  - Kreken Moerbeke-Waas (over samenwerking tussen verschillende partners)
  - Kwabaal
  - Vleermuizen
  - Grazers in kustnatuur

Communicatie naar belanghebbenden

Managementplannen - openbaar onderzoek

Zoals voorzien in het communicatieplan is een nieuwe film uitgewerkt rond Natura 2000 en de managementplannen. De verdere voorbereiding voor het openbaar onderzoek is afgerond tot op het punt dat we wachten op verdere politieke besluitvorming.

Project Machtigingen recreatie

Zie hiervoor de toelichting bij OD 2.2

Stand van de mijlpalen/indicatoren

- *Vier nieuwsbrieven naar lokale besturen.*
We verstuurden drie nieuwsbrieven (Natuurnieuws) naar de lokale besturen in 2018.
- *Infomarkt en persdossier in het kader van openbaar onderzoek Managementplannen.*
Klaar om te activeren bij politieke besluitvorming.

Intern communicatieplan

Stand van de mijlpalen/indicatoren

- *Tien videoboodschappen naar het personeel.*
We lanceerden twee vlogs van de AG, een filmpje over de welzijnsambassadeurs en een videoverslag van de keynote speech van de directeur van Staatsbosbeheer.
- *Intranet is vernieuwd.*
Wegens technische en organisatorische redenen is de release van het nieuwe intranet uitgesteld naar begin 2019.

WEEK van het BOS

14-21 okt 2018

**RAVOT
JE ROT**

2.5 Regelgeving

- Een opvolgeregeling voor de bescherming van waardevolle en ruimtelijk bedreigde bossen volgens principes die de Vlaamse Regering toelichtte in het Vlaams Parlement op 24 mei 2017, werd principieel goedgekeurd door de VR op 20/7/2018. Op 14/12/2018 stelde de Vlaamse Regering het voorontwerp van decreet bij volgens advies van de Minaraad.
- Instandhoudingsdoelstellingen SBZ IJzervallei: het S-IHD-besluit voor de IJzervallei werd aangeleverd aan de minister voor agendering op de Vlaamse Regering.
- Technisch beheer van openbare bossen: het huidige technisch beheer is beperkt tot het beheer van openbare bossen, dat zou uitgebreid worden naar open terreinen. Het ontwerp-decreet dat is voorbereid binnen Natuur en Bos voorziet een uitbreiding van dienstverlening van Natuur en Bos voor het beheer van natuurgebieden (hieronder vallen bos en open terreinen) van openbare besturen. De overdracht van natuurbeheer kan in afwijking ook naar een derde gaan, en topgebieden voor realisatie van IHD's of om redenen van efficiënt beheer kunnen - hoogst uitzonderlijk - gemotiveerd beheerd worden door anderen dan Natuur en Bos.
- Regels rond houtverkoop en exploitatie in openbare bossen: de huidige regeling in het Bosdecreet is aan actualisatie toe. Voorstellen tot vereenvoudiging en modernisering van de houtverkoop zijn voorgesteld in een nieuw verzameldecreet waarover de besluitvorming nog loopt.
- Implementatie van het Nagoya Protocol: het Nagoya Protocol regelt de toegang en de billijke vergoeding voor het gebruik van genetisch materiaal. Het Nagoya Protocol zal geïmplementeerd worden in Vlaanderen. Natuur en Bos werd aangeduid door de Vlaamse Regering om de uitvoering en de controle op de naleving van dit protocol te garanderen.
- De omgekeerde toegankelijkheid werd juridisch verankerd: op 22/6/2018 werd het wijzigings-decreet waarmee de omgekeerde toegankelijkheid werd ingevoerd bekrachtigd en vervolgens op 23/7/2018 afgekondigd. Daardoor mogen wandelaars de voorgeschreven paden verlaten, behalve waar dat expliciet verboden is. Natuur en Bos legde een wijziging van het toegankelijkheidsbesluit ter overweging voor aan de minister. Deze voorgestelde wijziging stemt de procedures voor toegankelijkheidsregelingen af op de procedure voor de natuurbeheerplannen.
- In het kader van de preventie, monitoring en bestrijding van de Afrikaanse en de klassieke varkenspest werd een ontwerp van uitvoeringsbesluit bij het Wildedierenziektedecreet van 28 maart 2014 opgemaakt.
- Een wijziging van het Soortenschadebesluit werd opgesteld om het maatschappelijk draagvlak ten aanzien van de wolf te verzekeren. Zo werd de voorwaarde van het hebben van een landbouwnummer geschrapt voor het bekomen van een schadevergoeding en werden schadedrempels verlaagd. Deze wijziging werd definitief goedgekeurd door de Vlaamse Regering op 15 juni 2018.

2.6 Maatschappelijk verantwoord ondernemen

Projecten 2018

Verduurzamen van vastgoed

Sinds begin 2018 wordt de factor 'duurzame investeringen', naast het inhoudelijk en financieel voorstel, opgenomen in de concessieoproepen en -beoordelingen. Duurzame investeringen creëren een grote meerwaarde voor de concessie en de omgeving. Het is belangrijk dat deze investeringen in een aparte rubriek opgenomen worden in de bieding. Deze investeringen worden beoordeeld aan de hand van de rechtstreekse of onrechtstreekse impact op het milieu, de maatschappij en de economie.

Zo werden in 2018 al enkele concessies gegund met specifieke aandacht voor duurzaamheid:

- Boswoning Vloethemveld: de kandidaat zal instaan voor de herinrichting van de bestaande tuin en zal de oude boomgaard opnieuw aanplanten
- Restaurant Koksijde: de volledige elektrische installatie werd herzien en op duurzame wijze aangepast
- Boswoning Hulshout: de kandidaat neemt een reeks maatregelen om de fauna en flora te beschermen en hierover te communiceren naar het publiek
- Hof Ter Linden: beide koetshuizen werden duurzaam gerestaureerd en gegund als horeca. Zowel in de tuinaanleg als in de afvalverwerking wordt geïnvesteerd in extra duurzaamheidsmaatregelen (bv. ondergrondse containers). Ook is men bezig met de slibruiming van de grachten binnen het domein om de waterhuishouding te herstellen.
- Boswoning Holsbeek: de kandidaat heeft al een van de drie panden volledig gerenoveerd met nieuw dak en isolatie. Hij stelt bovendien een reeks bijkomende maatregelen voor zoals verwarming op aardgas, zonnepanelen, ecologisch natuurbeheer, sanitair op regenwater enz. Ook voor een cursus permacultuur kun je hier terecht.
- Eethuis Groenendaal: Na een volledige renovatie van het pand met oog voor isolatie en performante elektriciteitsnormen opende in oktober 2018 het eethuis Sonian met een concept dat volledig gestoeld is op duurzaamheid, met focus op lokale, seizoensgebonden en korteketenproducten.
- Onze concessionaris van hoeve Het Spoor in Bierbeek lanceert de werken voor de installatie van zonnepanelen.
- In de concessie De Fontein in Oud-Heverlee komt het nieuwe onthaal van het Regionaal

Landschap Dijleland, maar eerst worden de panden grondig gerenoveerd en geïsoleerd.

- In juni 2018 opende het nieuwe theehuisje van concessionaris vzw Talander in Arendonk. Na vele maanden duurzame restauratie van de vervallen Wouwershoeve kun je er nu terecht voor producten uit de eigen moes- en kruidentuin, koekjes en taartjes uit eigen bakkerij, streekproducten en fairtradeproducten.
- In december ging de concessie van de vakantiewoning in Meeuwen-Grutrode van start. Naast het aanbrengen van extra isolatie zal de verharding rondom de woning verwijderd worden. De vakantiewoning zal gericht zijn op zero waste en promotie van de korte keten, en zal enkel het gebruik van ecologische producten toestaan.

Belanghebbendenmanagement en Relatiebeheer

Voor de interne belanghebbenden werd de overstap voorbereid naar een ondersteunend programma voor overheidsopdrachten. Dit ondersteunend programma, eDelta genaamd, wordt geïmplementeerd over de hele Vlaamse overheid om vlot te kunnen rapporteren aan Europa. Daarnaast moet het de gebruikers in staat stellen efficiënt correcte opdrachten in de markt te zetten. De hogere graad van uniformiteit die ermee gepaard gaat, zal ook de externe partners ten goede komen.

Ook dit jaar kregen de externe partners een infosessie aangeboden waarin het uitbestedingsprogramma werd toegelicht (inclusief een bijkomende infozitting rond duurzame materialen).

Om de relaties met de lokale overheden te versterken werd het team relatiebeheer opgericht. In 2018 onderhield relatiebeheer veelvuldig contacten met de Vlaamse steden en gemeenten. Doelstelling is informatieoptimalisatie en het stimuleren van lopende initiatieven. Informatieoptimalisatie verloopt vooral via bestaande fora zoals de Atria. In 2018 werd bijvoorbeeld uitleg gegeven over het wijzigen van vegetaties en over tijdelijke natuur. Het verbeteren van de informatie op de website en het opstellen van Kompasnaalden zijn enkele zaken die ook tot hun takenpakket behoren. Op vraag kan daarop in een individueel gesprek dieper op gemeenteniveau worden ingegaan.

Speelzones zijn een goed voorbeeld van het stimuleren van lopende initiatieven. Door de actieve bevraging van de steden en gemeenten kwamen er bijna 100 gemeenten met een speelzone bij

en werd intussen de kaap van 1.000 speelzones in Vlaanderen ruim gehaald. Ook het lanceren en promoten van nieuwe producten zoals de natuurbegraafplekken kan onder deze noemer worden geplaatst.

Andere uitgewerkte initiatieven waren bijvoorbeeld het verbeteren van de telefonische bereikbaarheid van Natuur en Bos door een doorgedreven samenwerking met 1700, het gratis informatienummer van de Vlaamse overheid, interviews met steden en gemeenten in het kader van de evaluatie van het Natura 2000-programma, het opstellen van de nieuwsbrieven aan steden en gemeenten, het voorbereiden van persevenementen zoals dat van de speelzone in Maarkedal, het mee coördineren van de oprichting van de Green Deal Biodiversiteit en Bedrijven, en het inbrengen van klantenaspecten in te ontwikkelen communicatieplannen.

Duurzaam aanbesteden

Dit jaar werd het 'beeldbestek inzake exotenbestrijding' een eerste jaar uitgevoerd. In plaats van heel gedetailleerd te beschrijven hoe men de uitvoering moest aanpakken, werd in dit bestek ruimte gelaten aan de markt om hun eigen werkwijze voor te stellen – duurzame en innovatieve elementen kregen extra punten. Er werd eveneens gewerkt aan het verdelen van grote bestekken in percelen (goede praktijk binnen Natuur en Bos). Opdrachten die voorbehouden worden voor sociale werkplaatsen zijn ingebed in de werking van Natuur en Bos.

3 Doelstellingen opgelegd door regeringsafspraken

3.1 Aanbevelingen Audit Vlaanderen

Het beleidsrapport 2018 bevestigt onderstaande status voor de auditopdrachten van Audit Vlaanderen:

- Detectie-audit betalingsgegevens overheidsopdrachten van mei 2016: aanbevelingen uitgevoerd, risico onder controle
- Ad hoc audit noord-zuidverbinding van mei 2016: aanbeveling uitgevoerd, risico onder controle
- Thema-audit wagenparkbeheer oktober 2016: aanbevelingen uitgevoerd, risico onder controle
- Thema-audit in- en uitstroom juni 2018: alle aanbevelingen zullen volgens de vooropgestelde deadline uitgevoerd worden. Op het moment van het beleidsrapport (status 30 september) zijn nog niet alle aanbevelingen uitgevoerd en zijn de risico's voor dit thema onvoldoende onder controle.

Algemeen blijven de acceptatiegraad en realisatiegraad van de aanbevelingen op 100%.

De indicator tijdigheid (% van alle aanbevelingen die gerealiseerd werden vóór of op de tweede opgegeven streefdatum) is toegenomen tot 90%.

De vier openstaande aanbevelingen werden nog niet opgevolgd en hebben allemaal een aanvaardbare streefdatum waardoor de indicator aanvaardbaarheid streefdata 100% bedraagt.

De maturiteit van het risicomanagement werd ingeschat: 2,9 voor risico-identificatie en -evaluatie en 3 voor risicobeheer. Er werd één aanbeveling geformuleerd die tegen 30 juni 2019 uitgevoerd zal worden.

3.2 Aanbevelingen Rekenhof

Voor de audit over het bossencompensatiefonds werd de formele statusrapportering via het kabinet overgemaakt aan het Rekenhof. Alle aanbevelingen

zijn uitgevoerd. De formele opvolging aan het Rekenhof is daarmee afgesloten.

3.3 Personeelsbesparingen en Kerntakenplan

De gedefinieerde voorstellen in het kerntakenplan van Natuur en Bos zitten op schema. Als bijlage een gedetailleerde rapportering over de situatie eind juni 2018.

Tegen het einde van 2019 moet het aantal personeelsleden van de Vlaamse overheid verder

met 1.963 koppen zijn gedaald. Momenteel is het richtcijfer van Natuur en Bos 700 koppen. Dat is een daling van 84 koppen (10,7%) in vergelijking met de norm van 30 juni 2014 (784 koppen). Eind juni 2018 stond de teller op 731.

3.4 Klimaatdoelstellingen

Zie hiervoor de toelichting bij OD 2.2, OD 3.1 en 3.2. In 2016 heeft de Vlaamse Regering aan de Vlaamse overheid klimaatdoelstellingen opgelegd voor de periode tot 2030, die o.a. vertaald zijn in een actieplan mobiliteit en een actieplan energie-efficiëntie van gebouwen.

Natuur en Bos moet volgende doelstellingen halen tegenover het referentiejaar 2015:

- Een vermindering van 40% op de CO₂-uitstoot van het dienstwagenpark
- Een vermindering van 27% op het primair energieverbruik en 40% op de CO₂-uitstoot

Actieplan mobiliteit

Door het studie bureau The New Drive werden een vervoersbehoefteplan en vervangingsplan opgemaakt. De definitieve resultaten zullen begin 2019 aan de directieraad worden voorgelegd. Bedoeling is om versneld werk te maken van een groener dienstwagenpark.

Er werd ook een pilootproject opgestart om de haalbaarheid van een deel van de dienstverplaatsingen van de natuurinspecteurs, de boswachters en de beleidsadviseurs, te maken met e-MTB.

Via het aankoopprogramma – met levering van de voertuigen in 2019 – zal Natuur en Bos achttien vervangingen doorvoeren. Er zullen zeventien dieselvoertuigen en één benzinewagen vervangen worden door drie cng-voertuigen, vier elektrische voertuigen, negen dieselwagens en twee benzinevoertuigen. De gemiddelde Ecoscore van

deze achttien voertuigen bedroeg voorheen 52,63, de nieuwe gemiddelde Ecoscore van deze groep zal 83 bedragen.

Tot slot werden alle dienstvoertuigen uitgerust met een ritregistratiesysteem. Dat systeem kan bijdragen tot het beperken van het aantal gereden kilometers.

Actieplan energie-efficiëntie gebouwen

De energieverbruiken van het referentiejaar 2015 werden geoptimaliseerd en de nodige data-aanpassingen in de vastgoeddatabase werden uitgevoerd.

De energiegegevens worden vanaf verbruiksjaar 2017 ingegeven in de nieuwe databank TERRA van het Vlaams Energiebedrijf (VEB). Daardoor zal de jaarlijkse controle op de verbruiken en de rapportage vlotter verlopen en kunnen de energieverbruiken gemakkelijk gebenchmarkt worden. Er wordt gewerkt aan een samenwerkingsovereenkomst met het VEB om de energie-efficiëntie van onze gebouwen te verhogen. Momenteel wordt een patrimoniumanalyse uitgevoerd samen met het VEB.

Naar aanleiding van de projectoproep 2017 van het VEB werd zowel op de loods in Knokke als die in Hoogstraten een zonneboiler geplaatst. Op de loods in Houthalen-Helchteren werd de plaatsing voorlopig uitgesteld aangezien de renovatieplannen van het kantoorgedeelte nog onvoldoende uitgekristalliseerd zijn.

4 Bijlagen

4.1 Kencijfers en indicatoren

Kencijfer	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Biodiversiteit									
Totale oppervlakte (ha) Vlaamse natuurreservaten (VO)	6.680	6.680	6.680	6.680	6.680	6.680	6.680	6.680	6.606*
Totale oppervlakte (ha) erkende natuurreservaten (derden)	13.921	14.695	15.119	16.318	17.817	18.263	18.692	18.312	19.164
Totale oppervlakte (ha) bosreservaten (VO)	3.001	3.012	3.060	3.094	3.134	3.186	3.186	3.186	3.186
Oppervlakte (ha) natuurdomein met goedgekeurd beheerplan, maar nog niet erkend (VO)				503	2.077	2.077	2.077	2.086	2.086
Oppervlakte (ha) parken in eigendom Vlaamse overheid met beheerplan (volgens criteria Harmonisch Park- en Groenbeheer)									
	124	124	124	124	124	124	124	124	124
Oppervlakte (ha) parken van derden met beheerplan (volgens criteria Harmonisch Park- en Groenbeheer)									
	28	344	514	663	690	722	722	722	722
Oppervlakte (ha) bossen in eigendom van derden met uitgebreid beheerplan (volgens criteria duurzaam bosbeheer)									
	13.724	16.582	19.286	19.918	23.636	25.730	26.789	27.304	29.401
Oppervlakte (ha) domeinbossen met bosbeheerplan (VO, buiten de bosreservaten)									
	10.164	12.057	12.833	13.685	14.710	15.401	16.265	16.330	16.108

*Natuurreservaten waarvan het beheerplan afloopt, worden omgezet naar een nieuw natuurbeheerplan, type 4.

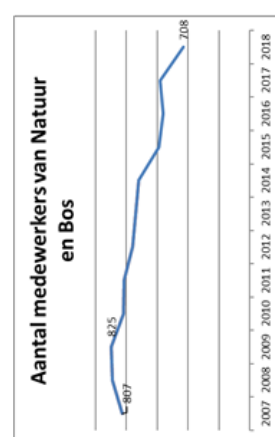
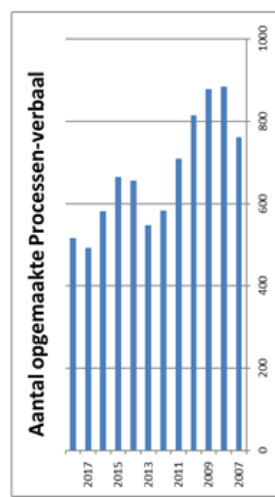
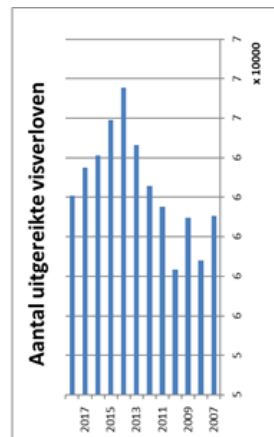
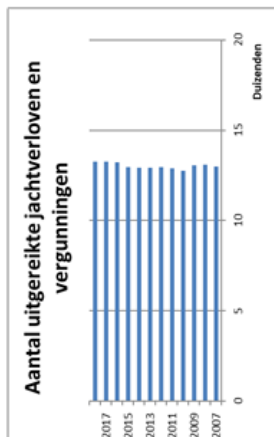
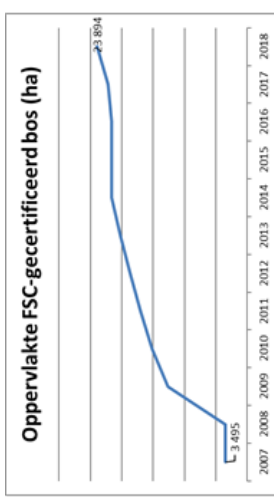
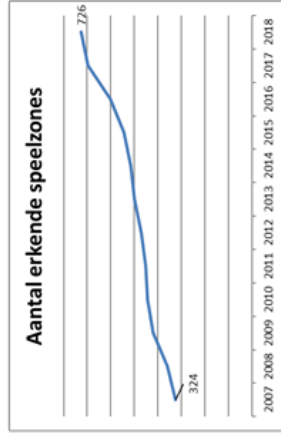
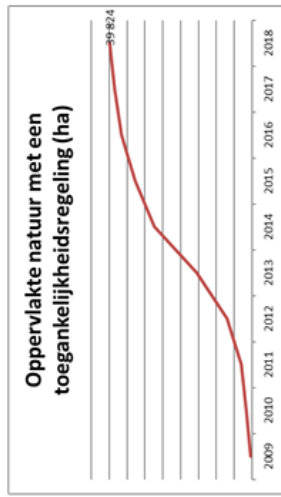
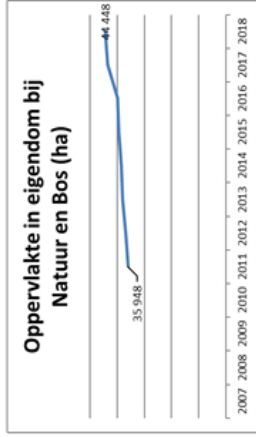
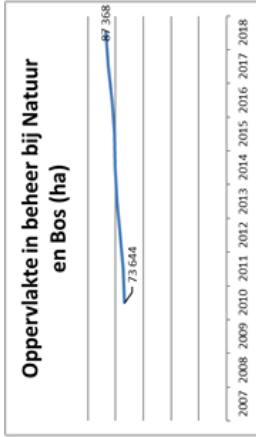
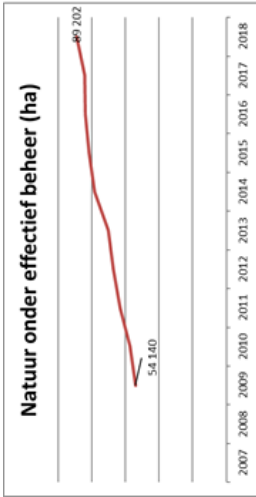
Oppervlakte (ha) militair domein met goedgekeurd beheerplan	9.835	9.835	9.835	9.415	9.415	9.415	9.415	9.415	9.415	9.415
Oppervlakte (ha) natuurbeheerplan type 2										1.312
Oppervlakte (ha) natuurbeheerplan type 3										696
Oppervlakte (ha) natuurbeheerplan type 4										382
Natuur onder effectief beheer (ha) (cumulatieve som van bovenstaande categorieën)	57.477	63.329	67.451	70.400	78.283	81.598	83.950	84.159	88.202	
Totale oppervlakte (ha) bos in Vlaanderen				185.686		185.686				
Aantal lopende natuurinrichtingsprojecten	16	17	15	13	15	14	15	15	14	14
Totale oppervlakte (ha) VEN	88.972	89.577	89.318	90.087	90.521	91.796,47	92.211	91.802	92.976	
Totale oppervlakte (ha) natuurverwevingsgebied	3.203	3.203	3.203	4.089	4.337	4.997,09	5.084	5.569	5.615	
Totale oppervlakte (ha) Speciale Beschermingszones	166.187	166.187	166.187	166.322	166.322	166.322	166.322	166.322	166.322	
- Habitatrichtlijngebied	104.888	104.888	104.888	105.021	105.021	105.021	105.021	105.021	105.021	
- Vogelrichtlijngebied	(38 SBZ-H)	(38 SBZ-H)	(38 SBZ-H)	(38 SBZ-H)	(38 SBZ-H)	(38 SBZ-H)	(38 SBZ-H)	(38 SBZ-H)	(38 SBZ-H)	(38 SBZ-H)
	98.243	98.243	98.243	98.243	98.243	98.243	98.243	98.243	98.243	
	(24 SBZ-V)	(24 SBZ-V)	(24 SBZ-V)	(24 SBZ-V)	(24 SBZ-V)	(24 SBZ-V)	(24 SBZ-V)	(24 SBZ-V)	(24 SBZ-V)	(24 SBZ-V)
Totale oppervlakte (ha) Ramsar-gebieden	5.572	5.572	5.572	5.572	5.572	5.572	5.572	5.572	5.572	
										5.572

Totale oppervlakte (ha) in beheer bij Natuur en Bos	73.644	74.385	76.946	79.204	80.509	80.733	82.604	85.284	87.368
Percentage domeinen Natuur en Bos met een goedgekeurd beheerplan				49%	53%	55%	60%	60%	58%
Totale oppervlakte (ha) domeinen in beheer	30.597	30.597	32.487	33.412	33.856	33.811	34.265,5	35.956	36.292
- openbaar bos	20.770	20.770	22.464	23.445	23.889	24.004	24.556,5	24.993	25.325
- militaire domeinen	9.827	9.827	9.967	9.967	9.967	9.807	9.709	10.962	10.967
Totale oppervlakte (ha) met beheeroverdracht naar Natuur en Bos		7.840	7.683	7.883	8.204	8.350	5.598	5.844	6.628
Totale oppervlakte (ha) in eigendom van Natuur en Bos		35.948	36.776	37.909	38.449	39.354	39.784	43.484	44.448
Aantal soortenbeschermingsprogramma's in uitvoering					1	5	9	9	17
Aantal erkende vogelopvangcentra	10	10	10	10	10	10	10	10	10
Aantal erkende wildbeheereenheden	184	180	183	183	182	184	187	184	186
Aantal adviezen INBO					79	60	34	30	23
Beleving									
Aantal toegangspoorten domeinen	16	16	16	15	11	9	9	9	9
Aantal erkende permanente speelzones	444	451	470	499	515	544	603	696	726
Oppervlakte (ha) natuur met een toegankelijkheidsregeling	1.556,59	3.083,84	7.074,11	15.485,98	27.340,78	32.797	36.580	38.475	39.824
Waarde van natuur									
Totale oppervlakte (ha) gecertificeerd bos	15.188	17.070	18.646	20.258	21.605	21.605	21.605	22.177	23.894

Totaal aantal jachtverloven en jachtvergunningen	12.746	12.890	12.952	12.921	12.915	12.950	13.235	13.258	13.264
Totaal aantal visverloven	58.338	61.519	62.574	64.643	67.554	65.913	64.109	63.504	62.081
Volume hout (m ³) dat jaarlijks wordt verkocht	176.990	221.374	223.368	227.762	228.026	226.575	202.485	192.299	231.381
Aantal erkende exploitanten en kopers van hout	305	331	317	320	336	330	334	306	307
Aantal zaadboomgaarden van Natuur en Bos	77	79	80	80	99	99	74	107	107
Return ecosysteemdiensten domeinen Natuur en Bos	-	-	-	440-900 miljoen euro	-	-	-	-	-
Organisatie									
Totaal aantal opgemaakte processen-verbaal	815	709	583	547	656	665	582	492	516
Aantal medewerkers Natuur en Bos (31/12)	805	804	790	785	780	747	740	745	708
Aantal VTE van het agentschap (31/12)	720,65	730,75	721,4	712,45	705,4	685,17	697,38	686,05	653,35
% vrouwen topkader	50%	50%	50%	50%	50%	50%	50%	50%	100%
% vrouwen in middenkader	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	33%	33%
% personen met migratieachtergrond	1,2%	1,5%	1,4%	1,3%	1,8%	1,9%	5,4%	NG	5,91%
% personen met arbeidshandicap	1,5%	1,4%	1,5%	1,3%	1,3%	1,3%	1,6%	2,1%	2,0%

4.2 Rapportering kerntakenplan Natuur en Bos

Titel	Status 2016	Status juni 2017	Status 2018	Duiding	Impact op VTE: streef-waarde	Impact op VTE: actuele waarde
Afbouw: Brede adviezen	2016 - eerste jaarcijfer - op schema		1,5 VTE gerealiseerd, rest op schema	<p>Volgende acties werden ondernomen of zijn in voorbereiding:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Niet langer adviseren acuut gevaar: uitgevoerd najaar 2016 (-0,5) - Visserijloket voor aanvraag visverloven: gerealiseerd (-1 VTE) - Notarisvragen, verwerking automatiseren via consultatie databank beheerplannen. Toepassing is voorzien, maar middelen voor 2019 zijn nog niet beschikbaar. Indien geen middelen worden gevonden, wordt dit doorgeschoven naar 2020 (-1 VTE) - Adviesperimeter wettelijk bekrachtigingen via trein 2 GBN - dit is in interne voorbereiding volgende legislatuur (ten vroegste 2020, -1,5 VTE) 	4	-1,5
Afbouw: Vergunningen/ machtiging	2016 - eerste jaarcijfer - uitgesteld		uitgesteld	<p>Een voorstel tot wijziging van regelgeving werd opge maakt, maar zal niet binnen het vooropgestelde tijdsframe (d.i. deze legislatuur) uitgevoerd worden. Er wordt getracht om via de verdere digitalisatie van de processen een deel van de vooropgestelde besparing op te vangen.</p>	nvt	0

Afbouw: Topografische metingen	2016 - eerste jaarcijfer - op schema	2017 - eerste jaarcijfer - op schema	2018 – zie duiding, mogelijke uitstroom voorzien in 2020	Momenteel zijn er nog twee beëdigde landmeters actief binnen Natuur en Bos. Het takenpakket 'landmetingen' is hoger dan deze twee voltijdse landmeters kunnen uitvoeren. Een beperkt aantal landmetingsopdrachten wordt nu al via derden uitgevoerd. De technische opmetingen in functie van uit te voeren werken op het terrein worden op basis van de samenwerkingsovereenkomst met ATO uitgevoerd. Als ook dit geen optie blijkt te zijn, worden landmetersopdrachten uitbesteed via het raamcontract van het Facilitair Bedrijf of door zelf een bestek op te maken. Op basis van deze ervaringen zal Natuur en Bos zich voorbereiden om alle landmetingstaken via derden te laten gebeuren bij uitstroom van betrokken twee landmeters (in 2020).	2	0
Afbouw: Beheer kuddes	2016 - eerste jaarcijfer - op schema	2017 - eerste jaarcijfer - op schema	2018 – uitgevoerd	De voorbije jaren werden een aantal omvangrijke uitbestedingen gedaan wat betreft grasbeheer in gebieden van Natuur en Bos, bv. Kalmthout en opvang eigen grazers in Beheerboerderij Beerse. In de loop van 2015 werd het proces 'kuddebeheer bij Natuur en Bos' geaudit door een extern bureau. De aanbevelingen van deze audit werden omgezet in een actieplan dat gerealiseerd is.	8	8
Afbouw: Uitvoeren van werken voor eigen patrimonium	2016 - eerste jaarcijfer - gerealiseerd	-	-	De twee boomkwekerijen van Natuur en Bos werden ont-manteld. De aanvoer van bosplantsoen verloopt momenteel via de private markt van boomkwekers.	2,9	2,9

Optimalisatie: Vaststellen en opvolgen delicten of meldingen	2016 - eerste jaarkheft - op schema	Het omvat de afbouw van vijf naar drie celhoofden en de afbouw van de administratieve ondersteuning, door een verder geoptimaliseerde organisatie en afstemming van een aantal processen bij handhaving, en door het verder uitvoeren van de programmatische aanpak inzake handhaving. De uitwerking werd inmiddels gerealiseerd.	1	0,5
Optimalisatie: Uitvoeren van werken voor eigen patrimonium (uitvoeren beheer)	2016 - eerste jaarkheft - op schema	2017 - eerste jaarkheft - op schema	2018 - uitgevoerd	12,6
		Door focus te leggen op kerntaken en specialisatie wordt terreinbeheer geoptimaliseerd.	12,6	12,6
		In februari 2018 zijn vier mobiele arbeidersploegen gestart. Hierdoor werd de werkorganisatie aangepast.		

4.3 Besteding budgetten

Begrotingsartikel	Omschrijving	VAK				VEK			
		Budget BA2018	Totaal budget 2018	Totaal vastgelegd	% besteed	Budget BA2018	Totaal budget 2018	Totaal vereffend	% besteed
QDX-3QCH2FA-WT	Beleid Mina (excl FFEU)	€ 70.966.000	€ 70.966.000	€ 70.890.123	99,89%	€ 67.155.000	€ 73.155.000	€ 73.154.588	100,00%
QD0-IQAH2ZZ-LO	Lonen	€ 35.861.000	€ 36.003.000	€ 36.002.102	100,00%	€ 35.861.000	€ 36.003.000	€ 35.995.476	99,98%
QD0-IQAH2ZZ-WT	Apparaat	€ 3.984.000	€ 4.084.000	€ 4.080.272	99,91%	€ 3.984.000	€ 4.434.000	€ 4.432.627	99,97%
QD0-IQCH2FA-WT	Werking AU	€ 5.755.000	€ 5.755.000	€ 5.750.428	99,92%	€ 6.002.000	€ 5.652.000	€ 5.651.997	100,00%
Totaal		€ 116.566.000	€ 116.808.000	€ 116.722.925	99,93%	€ 113.002.000	€ 119.244.000	€ 119.234.688	99,99%
* toestand 9/11/2019 - definitieve cijfers zullen bekend zijn na afsluiting boekjaar 2018 op 22/11/2019									
** exclusief fondsen (VRK) en dotaties aan VLM (grondenbank, natuurinrichting)									

Lijst van de afkortingen

AGNAS: afbakening van de gebieden van de natuurlijke en agrarische structuur

GGW: entiteit Gebiedsgerichte Werking

IHD: Instandhoudingsdoelstellingen

G-IHD: Gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen

S-IHD: Specifieke instandhoudingsdoelstellingen

INBO: Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek

OTB: entiteit Operationeel Terreinbeheer

SBP: Soortenbeschermingsprogramma

TBK: entiteit Terreinbeheer Koepel